

JMG

Vem är kvinnan på kvinnodagen?

- *en kvalitativ analys av Gomorron Sverige på
internationella kvinnodagen*

Författare:

Agnes Eskilsson
Sara Uddemar

Handledare:

Mats Ekström

JU1532 HT13 Journalistikgranskning
Journalistprogrammet, JMG, Göteborgs universitet

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

Abstract

In this study we examine how the image of women, through framing and stereotyping in interviews, is constructed in the Swedish television morning show *Gomorrön Sverige* on International Women's Day. Our study is based on qualitative method, using the ECA (*Ethnographic Content Analysis*) model.

Our main theoretical assumptions are that media contributes to constructing the images of reality we see in our heads, and that the images of women mediated through television are stereotypes which are displayed in the presenter's questions and in the respondent's answers. By defining the problems related to International Women's Day, showing causal connections, making moral judgments and presenting solutions, television contributes to the viewer's perception of what is important, why it is important, what is wrong and how to make it right.

Based on our theoretical assumptions we have divided our study into three analytical themes:

1. *Topics* – our framing analysis based study shows that the agenda of *Gomorrön Sverige* is dependent on whether you speak of women as individuals or as part of a collective. When the woman is portrayed as an individual the common topics are success, equality, feminism and gender roles, whilst the agenda focuses on employment issues, equality, violence against women and international questions of women's rights when the woman is seen as part of a collective.
2. *Stereotypes* – our conversation analysis based study shows that the presenter's questions help maintain images of women and portray them in a stereotypical way. We use three labels to categorize different stereotypes used in *Gomorrön Sverige*: the first woman, the woman as an outsider and the woman of reality.
3. *Identity* – through conversation analysis we were able to show that, even though the women had power, they were reluctant to accept their influence when introduced by the presenter as powerful women.

Our conclusions are the following:

- When speaking of the women's collective, the woman is not present, but rather spoken of as a third person. When she is framed as an individual, however, she is present in the studio.
- Women who are successful in male-dominated areas have to distance themselves from their gender in order to fit within the male standard.
- The gender of the presenter is of great significance when it comes to the image of women mediated on the International Women's Day. The only shows with a female presenter are those which spend a majority of the air time talking about topics related to International Women's Day.

Key words: framing, gender roles, identity, interview, morning television, norm, power, stereotypes

Nyckelord: framing, identitet, intervju, kvinnoroller, makt, morgon-tv, norm, stereotyper

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Syfte och frågeställning	1
3. Bakgrund.....	1
3.1 Internationella kvinnodagen	1
3.2 Gomorron Sverige	2
3.3 Tidigare forskning.....	3
3.3.1 Kvinnan på kvinnodagen	3
3.3.2 Manliga och kvinnliga programledare.....	3
3.3.3 Makteliter i tv-rutan - syns du så finns du.....	3
4. Teori.....	4
4.1 Medias makt	4
4.1.1 Dagordningsteorin.....	5
4.1.2 Framing.....	5
4.2 Kvinnan i media	6
4.2.1 Könsmaktsordning.....	6
4.2.2 "Där kvinnorna går in går makten ut"	6
4.2.3 Stereotyper i media	6
4.3 Intervjun	7
4.3.1 Samtalsanalys	7
4.3.2 Närhetspar, tredjeturer och avbrott	8
5. Metod	9
5.1 ECA-modellen	9
5.2 Metodologisk kvalitet.....	10
5.2.1 Att kategorisera verkligheten.....	11
5.3 Urval	11
5.4 Transkriptionsnyckel.....	13
5.5 Tema	13
5.5.1 Tema: Ämne	13
5.5.2 Tema: Stereotyper.....	14
5.5.3 Tema: Identitet.....	15
6. Resultat och analys.....	16

6.1 Ämne	16
6.1.1 Frameanalys	16
6.1.2 Individ vs. kollektiv	19
6.1.3 Hur stort utrymme får internationella kvinnodagen?.....	19
6.2 Stereotyper.....	21
6.2.1 Kategorier av kvinnor i Gomorron Sverige	21
6.3 Identitet.....	24
6.3.1 Makt	25
7. Slutdiskussion	30
7.1 Översikt	30
7.2 Kvinnan i Gomorron Sverige.....	31
7.3 Förslag på vidare forskning.....	33
8. Sammanfattning	35
9. Referenslista	36

1. Inledning

I boken ”Medier, genus och makt” berör Gunilla Jarlbro som kortast ämnet internationella kvinnodagen. Jarlbro genomförde själv en begränsad snabbstudie av antalet fotografiska bilder av män respektive kvinnor i Dagens Nyheter och Helsingborgs Dagblad den 1 mars, den 8 mars och den 9 mars 2004. Jarlbros snabbstudie visade att tidningarna ”tänkte till” den 8 mars på internationella kvinnodagen och andelen bilder på kvinnor steg markant. Men inte ens på internationella kvinnodagen översteg bildrepresentationen 50 procent (2006:27). Slutsatsen man kan dra av denna snabbstudie är att om det är någon dag på året som kvinnan representeras i medierna så är det på internationella kvinnodagen. Redan dagen efter, den 9 mars, är nämligen allt tillbaka på normalnivå igen.

Att vi valt att undersöka just internationella kvinnodagen bottnar således i att det är den dag om året som kvinnor får mest medieuppmärksamhet och det är en dag som återkommer varje år. Då ställs mediernas bild av kvinnan på sin spets - vilken kvinna får representera alla kvinnor på kvinnodagen?

Vårt val att undersöka Gomorron Sverige baseras på att det är ett nyhetsprogram med utrymme för djupare samtal, diskussion och variation av ämnen. De friare ramarna jämfört med en vanlig nyhetssändning gör att bilden av kvinnan blir mer mångfacetterad. Till skillnad från i en vanlig nyhetssändning får kvinnan i Gomorron Sverige i direktsändning samtala om aktuella ämnen utan att innehållet har genomgått en redaktionell bearbetning.

2. Syfte och frågeställning

I dagens moderna samhälle styrs agendan till stor del av medier och den politiska diskursen påverkas av medias gestaltning av samhällsfrågor. Vilka frågor som tas upp, hur viktiga frågorna är i relation till varandra och hur de vinklas styr tittarens uppfattning om internationella kvinnodagen. Kvinnan som bjuds in till Gomorron Sverige den 8 mars påverkar tittarens bild av vem kvinnan bör vara. Samhällets syn på kvinnan reproduceras i hur hon presenteras, i vilka frågor hon får och vad hon svarar.

Vår forskningsfråga är således följande: Hur konstrueras kvinnan på internationella kvinnodagen i Gomorron Sverige genom inramning och stereotypifiering i institutionella samtal?

3. Bakgrund

3.1 Internationella kvinnodagen

Internationella kvinnodagen infaller den 8 mars varje år och har funnits sedan 1910. Syftet med dagen är att uppmärksamma ojämlikhet mellan män och kvinnor och lägga fokus på kvinnors situation i världen. Grundaren bakom kvinnodagen var den tyska kommunisten Clara Zetkin och den socialistiska organisationen Andra Internationalen. Internationella kvinnodagen hade länge en stark socialistisk koppling och har varit en högtidsdag i Sovjetunionen sedan 1921 och är det fortfarande i forna Sovjetstater (Atlestam 1996).

Under 1970-talet, i takt med att kvinnorörelsen växte sig starkare, växte också kraven på en opolitisk internationell kvinnodag. I Sverige och Västeuropa gick debatten från freds- och internationella

solidaritetsfrågor till mer individriktade frågor, såsom rätten till fri abort, smärtfri förlossning och rättigheter på arbetsmarknaden. Det som tidigare varit Arbetarkvinnans Internationella Dag blev en internationell kvinnodag, vilket öppnade upp för en bredare grupp att identifiera sig med internationella kvinnodagens syfte (Atlestam 1996:44). 1977 beslutade FN:s generalförsamling att införa en gemensam kvinnodag och året därpå kom internationella kvinnodagen med på listan. I och med erkännandet från FN var kvinnodagen inte längre en socialistisk dag utan en icke partipolitisk dag.

I Sverige innebar FN:s erkännande och den bredare tolkningen av kvinnodagen att grupper som Arbetets kvinnor, Grupp 8, Internationella föreningen för invandrarkvinnor, Kvinnofolk, Kvinnohusgruppen, Kvinnokamp för fred, Lesbisk front och Svenska kvinnors vänsterförbund alla ingick i 8 mars-kommittén 1980 (Atlestam 1996:53). Med åren ökade även arrangemangen i samband med kvinnodagen. Samtidigt, menar Gunnel Atlestam, har rörelsens fokus på solidaritet tonats ut till förmån för andra frågor och kvinnoorganisationerna är inte längre lika eniga. I *Arbete, bröd, fred* avslutar hon med orden:

“Både kampen för en rättvisare fördelningspolitik och jämställdhet mellan könen är nu 1996 viktigare än någonsin. En växande feminisering av fattigdomen pågår. Internationella kvinnodagen är en historisk och symbolisk dag som borde användas för att understryka dessa båda krav av så många som möjligt utan att udden försvinner.”(1996:60)

Hur internationella kvinnodagen firas idag skiljer sig mellan olika länder, då vissa valt att se det som en dag för att fira kvinnan, på ett liknande sätt som på mors dag, medan den i andra länder fortfarande har en stark socialistisk koppling. I Sverige har kvinnodagen traditionellt sett uppmärksammas med demonstrationer och offentlig debatt.

Svenska medier brukar idag variera sin bevakning av internationella kvinnodagen och emellanåt väcks frågor om hur internationella kvinnodagen bör uppmärksammas. I inledningen till uppsatsen *Idag är det Internationella kvinnodagen* (Forsman och Norling 2013:5) skriver författarna om Malou von Sivers som den 8 mars 2012 inledde sitt tv-program Efter tio med ”Grattis alla kvinnor på internationella kvinnodagen”. I P3:s Tankesmedjan raljerade man sedan över gratulationen och menade att gratulationen kunde likställas med att gratulera hiv-smittade på Världsaidsdagen. Meningarna går alltså isär i dagens Sverige om vad internationella kvinnodagen egentligen ska stå för, men oavsett så är det kvinnans dag – därför är det intressant att se hur bilden av henne konstrueras i Gomorron Sverige över tid.

3.2 Gomorron Sverige

Gomorron Sverige startade den 1 mars 1993, ett år efter att konkurrenten TV4 hade börjat sända sitt program Gomorron (som 1994 fick namnet Nyhetsmorgon). Gomorron Sverige bytte i sin tur namn till Rapport Morgon 1996, SVT Morgon 2001, för att slutligen återgå till ursprungsnamnet 2004. Gomorron Sverige försökte från början efterlikna TV4:s Nyhetsmorgon och dess lätta format, för att sedan överge försöket och istället bli ett mer seriöst nyhetsmagasin (Wieten 2000: 183). Idag har dock Gomorron Sverige till viss del återgått till det lättare formatet.

Det finns flera mönster som, förutom den tidiga sändningstiden, utmärker morgon-tv. Klockan är alltid närvarande, inte bara genom den obligatoriska, tickande klockan i bild utan även genom löpande tidsangivelser för kommande moment i sändningen. Programledarna i morgon-tv har också en förhållandevis flexibel roll i sändningen (Wieten 2000: 187). Intervjuer med gäster görs ofta i en soffa eller liknande för att ge ett avslappnat intryck. Det finns dessutom en större bredd bland de ämnen som

tas upp bortom nyhetsagendan, så som tecknade serier, matlagning och musik. Ämnena struktureras också ofta upp med hårda ämnen i början av sändningen och mjukare framåt slutet.

Gomorrön Sveirge har studiotid mellan nyhetssändningarna med riksnyheter, regionala nyheter, sport och väder. Nyheter från Rapport sänds varje halvtimme och pågår i omkring tio minuter. Enligt SVT:s egna siffror hade Gomorrön Sverige 690 000 tittare om dagen 2012, vilket gör programmet till det mest sedda morgonprogrammet i landet (Magnusson, 2013). Siffrorna visar antalet tittare som minst sett fem minuter av programmet.

3.3 Tidigare forskning

3.3.1 Kvinnan på kvinnodagen

I sin kandidatuppsats *Idag är det Internationella kvinnodagen - Rapporteringen i svensk dagspress den 8 mars 1978 – 2013* har Forsman och Norling (2013) analyserat hur Dagens Nyheter, Göteborgs-Posten, Svenska Dagbladet, Sydsvenskan Snällposten och Västerbottens-Kuriren belyser internationella kvinnodagen. Fem internationella kvinnodagar har analyserats under tidsperioden. Resultatet kan sammanfattas på följande vis: 1978 låg fokus på demonstrerande kvinnoorganisationer mot arbetslöshet, medan det 1988 hade skett en svängning mot kvinnornas arbetslivssituation. 1998 lyftes den "görande" kvinnan fram, 2008 låg fokus på jämställdhet och kvinnligt företagande medan man 2013 lyfte fram internationella kvinnodagen ur ett internationellt perspektiv.

3.3.2 Manliga och kvinnliga programledare

Berg och Brorströms kandidatuppsats *Hur menar du då? – En jämförande studie om kvinnors och mäns intervjuteknik i Gomorrön Sverige* (2012) på skillnaderna mellan manliga och kvinnliga programledare. Här har författarna använt sig av kvalitativ intervjuanalys för att svara på frågor om hur manliga och kvinnliga programledares intervjutekniker skiljer sig åt. De program som ingår i empirin har två programledare, en man och en kvinna. Resultatet visar bland annat att de kvinnliga programledarna genom sina frågor och sitt agerande hade mer makt över intervjun än sina manliga kollegor. Kvinnorna avbröt intervjupersonen i större utsträckning än männen och gav ett stelt intryck, men de kvinnliga programledarna frågade också mer om personens känslor och tankar. De manliga programledarna upplevdes som avslappnade, utgick mer från fakta och ställde fler dubbelfrågor (Berg & Brorström 2012: 41). Sammantaget dras slutsatsen att kvinnliga programledare strävar efter att motverka journalistikens dikotomi medan männen arbetar på samma sätt som man alltid gjort.

3.3.3 Makteliter i tv-rutan - syns du så finns du

Medierade mans- och kvinnobilder har kommit att förändras beroende på vilken tid, kultur och samhälle vi lever i, men också beroende på vilket medium vi konsumerar. I tv-rutan idag presenteras förebilder och avskräckande exempel på vad som är möjligt och önskvärt gällande kön. Samtidigt är kvinnor underrepresenterade i de flesta genrer, särskilt inom nyheter, och framställs ofta på ett stereotypt sätt (Edström 2006: 13,14). Förekomsten av mediesterotyper har ökat, detta trots att livsstilsvalen blir allt fler i vårt moderna samhälle. Stereotyper är vårt sätt att skapa trygghet bland alla valmöjligheter, en chans till igenkänning (Edström 2006:58).

I antologin *Women, Media and Politics* definierar Pippa Norris en stereotyp som när man beskriver individer positivt eller negativt baserat på karaktärsdrag som ses som allmängiltiga för deras grupp.

Norris exemplifierar genom att hävda att en kvinnlig politiker ofta antas vara mer insatt i frågor som rör barnomsorg, medan en manlig politiker antas vara mer insatt i frågor som rör nationens säkerhet, oavsett vad de båda politikerna har för erfarenheter, intressen eller expertisområden (1997:153). Enligt Edström är det också så att de stereotyper vi omger oss med tenderar att förhålliga och förstora manliga egenskaper och förenkla och förminska de kvinnliga. Representationen av män och kvinnor styr också vad vi betraktar som manligt och kvinnligt.

“Om vissa positioner i tv-rummet har en stark mansdominans bidrar det till att vi ser dem som ‘manliga’. Om en viss programtyp, ämne eller roll domineras av kvinnor ser vi dem som ‘kvinnliga’. Det samma gäller eliter. Om vissa eliter är enkönade i tv skapas också en föreställning om dessa eliters ‘naturliga’ kön.” (Edström 2006:58)

Den maktelit som historiskt framträtt i medierna har rekryterats från den politiska och intellektuella sfären. I makteliten kan bland annat författare, akademiker och experter ingå. På senare tid har också en ny, konkurrerande maktelit uppstått, en som tv-mediet självt har genererat genom att ge vissa individer synlighet och på så vis också makt. Detta kan exemplifieras med *Robinson*-vinnaren Jan Emanuel Johansson (S) som kom in i Riksdagen på personval 2002 (Edström 2006: 12,13).

“Eliternas medieframträdanden kan sägas medverka till att forma både eliternas identitet som makthavare och de bilder vi får av vad det innebär att ha makt”. (Edström 2006:34)

Bilden av de eliter som syns i media reproduceras och styr våra uppfattningar om vad det innebär att ha makt. Jarlbro framhäver risken med att medieinnehållet till stor del handlar om mäns göranden och tyckanden. Hon ställer sig frågan om den bild som medierna förmedlar av kön och genus har förändrats i samma takt som den övriga samhällsutvecklingen. När vi sedan tolkar och tar ställning till olika skeenden i omvärlden så kommer vår utgångspunkt i huvudsak att bottna i ett manligt perspektiv.

“Allmänheten består av både män och kvinnor, och därför är det viktigt att medierna även gestaltar den så.” (Jarlbro 2006:8)

4. Teori

I detta kapitel ämnar vi redogöra för de teoretiska grunder som vi baserar vår undersökning på. Vi rör oss från medias makt till de olika stereotyper som manifesteras i tv-rutan genom samtal.

För att förstå varför det är intressant vad kvinnor får prata om måste man först förstå medias makt över bilderna i våra huvuden. Det som syns i tv:n styr vår bild av vad som är viktigt. Från begrepp som *framing* och *dagordningsteori* landar vi sedan i *samtalsanalys*, i intervjuerna där medias makt utövas i praktiken. I mellanledet mellan det abstrakta och det konkreta fokuserar vi också på de kvinnoroller som traditionellt produceras i media. Vad pratar man om? Vilka mallar appliceras på kvinnan? Hur manifesteras makt i samtalet?

4.1 Medias makt

Framing handlar om att man genom att beskriva verkligheten på olika sätt kan leda tankarna hos den enskilde läsaren i olika riktningar (Jarlbro 2006:45). Agendasettingteorin, eller dagordningsteorin, går i sin tur ut på att medierna inte bestämmer våra åsikter, utan snarare vad vi har åsikter om. Det som det inte skrivs om kan det inte heller bildas opinion kring (Jarlbro 2006:31). Detta betyder i praktiken att

de gäster vi ser i morgonsoffan – vilka de är, vilka frågor de får och hur de svarar – styr vår bild av vad som är viktigt och varför.

”Inramningar väljer ut och drar uppmärksamhet till vissa aspekter av den verklighet som beskrivs, något som rent logiskt innebär att de samtidigt riktar uppmärksamheten bort från andra aspekter” (Entman1993:54).

I Maria Edströms avhandling *TV-rummets eliter* beskrivs de tre maktnivåer som introducerats av sociologen Steven Lukes. Maktens första dimension kallas för *direkt beslutsfattande*, en betvingande makt. Maktens andra dimension handlar om att en part kan hindra vissa frågor från att tas upp på den politiska dagordningen, trots att de frågorna är viktiga för en annan part. Detta går att koppla till medias roll som gatekeeper, det vill säga att media styr urvalet av nyheter. Maktens tredje dimension beskrivs som *symbolmakt, diskursiv makt* eller *kommunikativ makt* och förklaras av Edström som “makten över hur bilderna vi har i våra huvuden formas”. Det är denna tredje makt som blivit allt mer medierad och som nu bärs fram av press, radio och tv (2006:31).

4.1.1 Dagordningsteorin

Dagordningsteorin går ut på att medierna styr vilka samhällsfrågor medborgare anser vara viktiga. Detta går alltså att direkt relatera till maktens andra dimension - att en part kan hindra vissa frågor från att tas upp på den politiska dagordningen, trots att de frågorna är viktiga för en annan part (Edström, 2006:31). Människorna lär sig vilka frågorna är, hur viktiga de är i förhållande till varandra och hur de betonas genom medierna (Nord & Strömbäck 2012:320). Detta kan jämföras med framingteorin, som istället avser hur medias inflytande påverkar hur människor uppfattar och förstår samhällsfrågor (Nord & Strömbäck, 2012:318).

4.1.2 Framing

Framing kan också kallas för gestaltning och avser den sociala konstruktionen av medieinnehåll. Framing utvecklades till en början inom socialpsykologin och har sedan bland annat vidareutvecklats inom medieforskningen. Framingen kan, förutom som gestaltning, också beskrivas som inramning. Inramningen styr nyhetsflödet genom att definiera vad som utgör problemet, olika aktörers roll och ansvar, värderingar och konsekvenser (Nord & Strömbäck 2012:163).

Baldwin Van Gorps forskning fokuserar på nyhetsinramningar som uttrycker gemensamma, kulturella föreställningar med symboliska betydelser, såsom stereotyper, arketyper, myter och berättelser. Ett exempel som Baldwin Van Gorp lyfter fram i sitt kapitel i antologin ”Doing New Framing Analysis: Empirical and Theoretical Perspectives” är hur man i nyheterna ramar in bilden av fattigdomen med hjälp av arketyper - hur fattiga människor kan beskrivas som skurkar som utnyttjar sina sociala rättigheter utan att själva bidra till samhället, eller hur fattiga människor kan porträtteras som offer för ett krävande socioekonomiskt system (2010:86).

”Frame innebär att man väljer ut vissa aspekter av en uppfattad verklighet och gör dem mer framträdande i en kommunicerande text, för att på så sätt främja en viss problemdefinition, orsakstolkning, moralisk bedömning och/eller föreslagen lösning på det beskrivna problemet” (Entman1993: 52).

4.2 Kvinnan i media

Precis som de ämnesval som görs i programmet styr tittarens uppfattningar om vad som är viktigt i enlighet med *framing-* och *dagordningordningsteorin*, styr också bilden av kvinnan i programmet tittarens uppfattningar om hur kvinnan bör vara. I kommande avsnitt redogör vi för teorier som rör kvinnans makt och olika narrativa grepp som media använder för att förenkla kvinnan i tv-rutan.

4.2.1 Könsmaktsordning

I artikeln "News, Feminist Theories, and the Gender Divide" påpekar Dustin Harp att makt är ett centralt begrepp inom feministiska teorier. Synen på makt är dock komplex - makt är inte bara något som vissa har och andra inte, utan kan förstås på många sätt och ses ur många perspektiv. En vit kvinna kan vara underordnad en vit man, men samtidigt överordnad en svart kvinna. Hur konstrueras dessa underordnande strukturer bestående av individuella och kollektiva identiteter, såsom kön och etnicitet? Dustin Harp menar att detta är en av de viktigaste utmaningarna för den moderna feminismen (2008:270). Den makt som kvinnan kan utöva säger mycket om hennes ställning i samhället, därför är också kvinnans makt i fokus i vår undersökning.

4.2.2 "Där kvinnorna går in går makten ut"

Makt är dock ett tomt begrepp om det inte appliceras på relationer - det menar Karin Ekman i sin bok *Var så god - makt, kön och media*. Ekman menar att relationen mellan män och kvinnor spelar en avgörande roll för kvinnors makt, oavsett om den är politisk, ekonomisk eller social. Kvinnans makt är underordnad mannens, eftersom vi lever i ett samhälle där vi har olika förväntningar och regler för män och kvinnor. Förväntningar och regler som gynnar mannen snarare än kvinnan. Den jämställdhet som vuxit fram under de senaste årtiondena har vuxit fram på männens områden, när kvinnan tar plats på männens villkor. Mannen är normen, menar Ekman (1998:8). "Men där kvinnorna går in, går makten ut, brukar man säga" skriver Ekman och påvisar att den politiska makten idag allt mer förskjutits till andra områden, så som näringslivet och media, där representationen av kvinnor är sämre än i politiken (1998:25).

Edström lyfter fram sociologen Kathryn Woodwards teori om att identitet utgörs av skillnader som upprätthålls av materiella och sociala villkor. En chefs identitet skapas i relation till de anställda, på samma vis som en manlig chefs identitet skapas i skillnaden till en kvinnlig chef. Identitet ses ofta som biologiskt fastställt, exempelvis när kvinnor antas vara mer fredliga än män eftersom de har en inbyggd biologisk roll som moder (2006:36).

4.2.3 Stereotyper i media

Norris skriver att det i medias förhållande till kvinnliga ledare utkristalliserades tre förhållningssätt. Det första förhållningssättet definierar Norris som *genombrott för kvinnligt ledarskap*. Här ligger fokus på *den första kvinnan*, kvinnan som emot alla odds blev general i armén, blev astronaut, blev premiärminister eller vann Nobelpriset i fysik. Norris skriver att dessa *första kvinnor* tog sig till makten på vitt skilda sätt, men ändå beskrivs deras resa enligt nästan exakt samma standardmall (1997:161). Det andra förhållningssättet handlar om *kvinnliga ledare som outsiders*. Här ligger fokus på de kvinnliga ledarnas brister - deras brist på formell utbildning och erfarenhet och deras oförmåga att mäta sig med sina manliga företrädare. Kvinnans bredare erfarenheter värderas som sämre än den typiska, manliga mallen (1997:162). Det tredje förhållningssättet ser på *kvinnan som förändringens vind* (Agent of Change). Kvinnan ska förändra ledarskapet i företaget, för att exempelvis minska mängden korruption hos polisen. Bland kvinnor är denna nyhetsvinkel betydligt vanligare än män. Vad ska hon göra annorlunda? (1997:163)

I *Mediebilden av kvinnliga chefer i svenskt näringsliv* skriver Edström att en vanlig nyhetsvinkel är att lyfta fram företag som har en kvinnlig ledare. Samma sak gäller när kvinnor är aktuella kandidater för en ny post eller när de fått ett nytt jobb. Edström menar att det dåliga samvetet hos medierna, och de ofta "gubbiga" näringslivssidorna i tidningen, samverkar till att allt fler kvinnor lyfts fram - en bild på en kvinna "lättar upp" sidorna i tidningen (2002:25). Edström skriver att den traditionella nyhetsvärderingen, som betonar avvikelser, gör att strålkastarljuset hamnar på kvinnor som är aktiva i näringslivet.

"Medierna tycks fortfarande vara förvånade över att kvinnor kan agera (...)" (2002:26)

De flesta reportage som görs om kvinnor i näringslivet hade också kunnat göras om män, bortsett från vinkeln mot kön. Att kvinnliga chefer är just kvinnor är en intressant nyhetsvinkel (2002:27). I inledningen till antologin *News, Gender and Power* skriver redaktörerna Cynthia Carter, Gill Branston och Stuart Allan att nyhetsdiskursen utgör en manlig berättarform, där manlig könstillhörighet är en självklarhet och kvinnlig könstillhörighet därför måste utmärkas (1998:7). Edström skriver också att en handling som utförs av en man respektive en kvinna ofta beskrivs olika, även om handlingen i sig är densamma. Kvinnorna kallas "städgumma" medan männen "rider ut stormar" (2002:32).

Sammanfattningsvis kan vi säga att kvinnans makt tydligast manifesteras i relation till andra och att hennes identitet ofta skapas i relation till den manliga normen. Att kvinnan är en kvinna är en intressant nyhetsvinkel i media och ofta appliceras stereotypa mallar på kvinnan som förenklar hennes identitet. Eftersom vi i denna undersökning utgår ifrån Gomorron Sverige är det främst i intervjun som bilden av kvinnan konstrueras.

4.3 Intervjun

Intervjun är en journalists viktigaste verktyg. Det är också där som medias makt utövas i praktiken. Genom att styra samtalsämnen med presentationer och frågor *ramas verkligheten in* i enlighet med framingteorin. Det är i intervjun som bilden av kvinnan manifesteras.

I tv-rutan hamnar ofta intervjun i fokus och speciellt vid live-sändningar läggs vikten på autentiska samtal. I tv-pratshower och andra intervjuprogram genomförs nyhetsintervjuer, dock inom vissa förutbestämda ramar. Intervjuaren har ett antal inövade frågor som ska ställas men samtidigt krävs en mental närvaro som gör det möjligt att följa upp det som respondenten sagt.

4.3.1 Samtalsanalys

Samtalsanalys, *conversation analysis*, blandar lingvistik med sociologi och fokuserar på det vardagliga talspråket, men sträcker sig till det mer institutionella samtalet inom etermedier. Med institutionellt samtal menas samtal där minst en av deltagarna gör sitt jobb genom att medverka i samtalet. Det finns ett gemensamt mål med samtalet, det sker inom institutionella ramar som avgör hur samtalet ska föras och det sänds för en närvarande eller frånvarande publik (Ekström & Moberg 2006: 109-110).

Enligt Ian Hutchby ska samtalsanalysen förstås enligt fem principer: För det första är samtal ett sätt att genomföra sociala handlingar. För det andra produceras det i bestämda kontextuella samspel och hur man pratar styrs av kontexten. För det tredje är samtal och interaktion bestämda, alltså att vi kan finna systematiska mönster och strukturer i det sätt som människor använder samtal för att interagera. För det fjärde är samtal ordnade i sekvenser, alltså kan man genom att fokusera på hur människor turas om att prata förstå hur de tolkar det omedelbara kontextuella samspelet. Och för det femte är det bästa

sättet att analysera detta genom att titta på inspelningar av naturliga situationer av samspelet (2006: 24). Utgångspunkten när man studerar människors handlingar ligger i situationer, snarare än i individer eller grupper (Ekström & Moberg 2008: 93).

Mats Ekström och Ulla Moberg (2006: 94-95) beskriver hur samtalsanalysen fokuserar på interaktionen som *“(...) ett maskineri som tillämpas i den direkta situationen där deltagarna samarbetar, påverkar och låter sig påverkas, rättar sig efter varandra och efter kontexten”*.

När forskare använder sig av samtalsanalysen studerar man bara det man kallar naturliga samtal, alltså samtal där forskaren själv inte deltar och därmed inte kan påverka vad som sägs. Istället analyserar man ett inspelat samtal genom att först transkribera innehållet, med mer eller mindre detaljrikedom, för att sedan kunna inleda analysarbetet.

Inom samtalsanalysen har *speech exchange systems*, talutbytesystem, utvecklats, som syftar till det samtal som förs mellan parter. Nyhetsintervjuer i sändning har, utifrån ett samtalsanalytiskt perspektiv, två olika kategorier för *speech exchange systems*: formella och informella system (Hutchby 2006:26). Både det formella och det informella systemet innefattar en speciell turtagning, det vill säga att man pratar en i taget och relaterar det man säger till vad som har sagts tidigare under samtalet. Nyhetsintervjun hamnar inom ramarna för det formella, institutionella talutbytesystemet. Huvuddragen i de formella systemen är att den intervjuade införlivas i formen, något som uttrycker sig genom turordning i samtalet. För att hålla igång samtalet inom de normativa traditionerna måste man anpassa sig till att antingen ställa frågor eller svara på frågor. Även om det är möjligt för den intervjuade att sluta svara på frågor så vill båda parter behålla den kontext som nyhetsintervjun är och därför begränsar man sig till turtagningen.

Turtagningen bestämmer hur handlingsmöjligheterna fördelas (Ekström & Moberg 2006: 99). I nyhetsintervjuer finns det en tydlig skillnad i makt mellan den som intervjuar och den som intervjuas. Vad intervjun ska handla om styrs av programledaren och innan programledaren har belyst ett ämne genom att formulera en fråga till den intervjuade kan ämnet inte tas upp (Hutchby 2006: 126).

4.3.2 Närhetspar, tredjeturer och avbrott

I strukturen kring en intervju ingår vad Ekström och Moberg kallar för *närhetspar*. Ett närhetspar visar på hur två handlingar hänger ihop i intervjustrukturen. Ett exempel på ett sådant par är att ett skämt ska följas av ett skratt (Ekström & Moberg 2006:100). Det innebär att om en av parterna bjuder in till skratt genom ett skämt, så bör man också skratta för att inte riskera att framstå som tråkig eller humorlös. Närhetsparen är normerande och sker i två turer som hänger ihop, som att hälsa och hälsa tillbaka (Ekström & Moberg 2006: 100). En fråga som ställs ska bemötas med ett svar.

Hur programledaren i nyhetsintervjuer bemöter den intervjuades uttalanden beskrivs genom sekvensen *fråga-svar-utvärdering* där utvärderingen utgörs av tredjeturen (Hutchby 2006:124). Hutchby lyfter fram John Heritage, som har studerat formuleringar i nyhetsintervjuer - alltså hur intervjuaren formulerar om den intervjuades svar på olika sätt under intervjun. Två exempel på när intervjuaren använder formuleringar är (1) när intervjuaren paketerar eller ompaketerar det centrala i den intervjuades yttranden till förmån för publiken eller (2) konstruerar en starkare eller mer omtvistad version av den intervjuades ståndpunkt (Hutchby 2006: 129,131). I nästa led kan respondenten antingen hålla med eller inte hålla med om omformuleringen. Formuleringarna kan alltså *“... be used to both simplify and upgrade the version of events presented in an interviewee's turn”* (Hutchby 2006: 132).

I de flesta samtal sker också regelbundet överlappningar och avbrott, något som blir extra tydligt i nyhetsintervjuer. När överlappningar sker brukar de bli korta då den ena av samtalsdeltagarna tystnar (Ekström & Moberg 2006: 102) till förmån för den rådande strukturen. Som tv-tittare blir det nästintill omöjligt att höra något av det som sägs om det sker en överlappning, något som är lättare i ett fysiskt vardagligt samtal eftersom man då lättare kan koncentrera sig på vad en av personerna säger. Samtidigt kan överlappningar ske i form av uppbackningar, där ett "ja-ja" eller "precis" knappast stör uttalandet. Vad som däremot klassas som ett avbrott är när överlappningen som leder till avbrott inte sker vid en turgräns där det faller naturligt för någon annan att ta över (Ekström & Moberg 2006: 103). Den efterföljande reaktionen hos den som avbrutits visar om avbrottsförsöket uppfattas som ett sätt att dominera eller styra eller bara visar på att den andra personen håller med.

5. Metod

Hur konstrueras kvinnan på internationella kvinnodagen i Gomorron Sverige genom inramning och stereotypifiering i institutionella samtal? För att besvara vår frågeställning om hur kvinnan konstrueras utgår vi från tre teoretiska antaganden – (1) att media är med och skapar vår bild av verkligheten genom hur man prioriterar och förhåller sig till olika ämnen, (2) att tv använder sig av stereotyper för att förenkla för tittaren och på så vis visar vad som är önskvärt gällande kön, samt (3) att det i intervjusituationen skapas förväntningar på hur kvinnor ska förhålla sig till sin makt.

I följande kapitel besvarar vi hur vi utifrån dessa teoretiska antaganden har konstruerat vår analys.

5.1 ECA-modellen

Vi har valt att utgå ifrån modellen *Ethnographic Content Analysis*, förkortat ECA, som bygger på kvalitativ metod. Vårt metodval bygger på vår önskan att studera underliggande budskap och förmedlade attityder. Detta ämnar vi göra genom aktiv och upprepad genomgång av materialet, samt genom att utifrån tre olika teman kategorisera innehållet i programmen. Vi ämnar kritiskt granska innehållet och de diskurser som utkristalliseras. Diskursanalys är en form av kvalitativ analys som bygger på grundantagandet att språket är med och utformar verkligheten. Människors världsuppfattning styrs av mänskliga uttryck och språket har en avgörande roll i den sociala konstruktionen av världen. Diskursanalysen kan bland annat fokusera på att undersöka maktförhållanden, då målsättningen är att kritiskt utforska maktrelationer i samhället, med utgångspunkt i normativa perspektiv (Esaiasson et. al. 2012: 210-212).

Diskursanalysen är således lämplig för den undersökning som vi genomfört. Genom att studera vilka ämnen som lyfts fram, vilka frågor som ställts och vilka kvinnor som har fått komma till tals kan vi se hur kvinnoroller konstrueras i Gomorron Sverige. Vår studie grundar sig i det normativa antagandet att kvinnor och män har lika värde och i det normativa antagandet att journalistiken har till uppgift att inte främja könstereotyper. Lars Nord och Jesper Strömbäcks skriver i *Medierna och demokratin* att ett av kraven man kan ställa på journalistiskt medieinnehåll är:

“(…) att inte anspela på allmänt hållna stereotyper och fördomar på ett sätt som bidrar till att de sprids och förstärks”. (2012:18)

I ECA-modellen spelar den som genomför undersökningen en större roll än i en kvantitativ innehållsanalys. Undersökningens genomförande är reflexivt och cirkulärt - undersökningens olika led, så som datainsamling, kodning och tolkning, återkommer under förloppets gång.

Förloppet i ECA-modellen kan beskrivas genom dessa tolv steg.

1. Forskningsfråga
2. Teoriläsning
3. Provanalys
4. Utkast på protokoll
5. Prov på textanalys
6. Reviderat protokoll
7. Urval
8. Datainsamling
9. Analys och kodning av material
10. Jämförelser och kategorisering
11. Framtagning av exempel
12. Rapport

I genomförandet av vår undersökning har vi hållit oss till den metodologiska struktur som redovisas ovan. Arbetet med punkterna 8 till 10 har dock skett med en cirkulär arbetsgång, där vi efter varje genomläsning av materialet adderat eller subtraherat frågor, teman och kategorier till vårt protokoll genom vilket vi sedan har dragit våra slutsatser.

I analysen av materialet har vi inom varje tema dessutom använt oss av andra metodologiska förhållningssätt. Dessa finns redogjorda för i senare delar av metodkapitlet.

5.2 Metodologisk kvalitet

Vi ser vår undersökning som en spegling av samtiden. Det vi primärt kan uttala oss om är hur Gomorron Sverige över tid har förhållit sig till internationella kvinnodagen och hur olika kvinnor har fått komma till tals i programmen. Men hur Gomorron Sverige förhåller sig till kvinnodagen speglar också den rådande diskursen i samhället. De ämnen som prioriteras i programmen speglar de ämnen som antas vara relevanta för kvinnor i allmänhet – vilken är den viktigaste kvinnofrågan?

När det kommer till reliabilitet har vi utfört arbetet med noggrannhet och med så stora mått objektivitet som är möjligt när man gör en undersökning som är baserad på subjektiva bedömningar. Vi har utfört insamlingen av datan tillsammans, samt genomfört analysen under ständig diskussion och reflektion. Att vara två har bidragit till undersökningens intersubjektivitet, eftersom vi vid de tillfällen då vi haft olika uppfattningar tvingats till att stanna upp och utvärdera våra resultat. Vi inser dock att undersökningens replikerbarhet är långt ifrån fullständig – risken är att andra utövare hade kommit fram till ett annat resultat, med andra exempel, eftersom de sekvensurval vi gjort givetvis speglar våra egna förkunskaper och preferenser. Detta rör dock främst våra två teman *stereotyper* och *identitet* – när det kommer till temat *ämne* så är intersubjektiviteten bättre eftersom analysenheterna i form av samtalsämnen inte är föremål för subjektiva tolkningar i samma utsträckning.

Den interna validiteten för vår undersökning är god. Vår huvudfråga lyder som följer: Hur konstrueras kvinnan på internationella kvinnodagen i Gomorron Sverige genom inramning och stereotypifiering i institutionella samtal? Vi har, med utgångspunkt i den huvudfrågan, delat in vår kvalitativa textanalys

i tre teman: ämne, stereotyp och identitet. Vad får kvinnan prata om? Vilka kvinnotyper förekommer? Har kvinnan makt? Vi anser att vårt resultat på ett fullgott sett besvarar dessa frågor.

Den externa validiteten är god. Vår förhoppning är att vi, förutom att tala om vem kvinnan är på kvinnodagen, också ska kunna påvisa förändring över tid. Detta innebär att vi gör en generalisering av vårt urval och uttalar oss om analysenheter som vi inte undersökt i urvalsramen. Men vi vill också se vår undersökning som en spegling av den rådande diskursen i samhället. Allmänt hållen bör vår undersökning gå att applicera på andra typer av medier. Hur olika kvinnor får delta och framställas i programmet är relevant, inte bara för hur Gomorron Sverige förhåller sig till kvinnan just på internationella kvinnodagen, utan även för kvinnoroller i media överlag. Vi har tidigare visat på att representationen av kvinnor stiger markant på internationella kvinnodagen. Hur man i programmet förhåller sig till kvinnan blir därför en indikator på hur man ser på kvinnan även resten av året (Jarlbro 2006). Vem kvinnan är, vad hon får prata om och hur hon bemöts säger något om vem hon är, vad hon får prata om och hur hon bemöts även under resten av året. Vår undersökning bygger ut tidigare forskning och bidrar till framtida forskning – vi gör en undersökning som tar vid där andra studier slutat, som en fortsättning på det vi redan vet om kvinnoroller i medierna.

5.2.1 Att kategorisera verkligheten

I vårt syfte förklaras att vi vill studera hur Gomorron Sverige satt dagordningen för samt har ramat in internationella kvinnodagen och därmed styrt tittarnas uppfattning om vilka frågor som ska tas upp, hur viktiga frågorna är i relation till varandra och hur de betonas. I ett samhälle där media styr agendan och i hög grad påverkar den politiska diskursen är det högst intressant att se hur media belyser och därmed påverkar vårt sätt att resonera kring internationella kvinnodagen. Vilka aktörer tillskrivs vilka roller i debatten? Hur framställs kvinnan; är hon ett offer under förtryck eller sin egen lyckas smed? Alltså: vem är kvinnan på kvinnodagen i Gomorron Sverige?

Genom att klassificera innehållet efter ämne skapar vi en möjlighet att se trender och tendenser över tid. Lyfter man frågor som rör kvinnokollektivet eller individen? Pratar man om mäns våld mot kvinnor eller kvotering till företagsstyrelser? Klassificeringen gör det också lättare att hitta vilka strukturer som är genomgående för programmen.

Genom att identifiera olika typer av kvinnor utifrån teoretiska perspektiv ger vi kvinnan i Gomorron Sverige ett ansikte. Under våra teman *stereotyper* och *identitet* sätter vi etiketter på de kvinnor som får medverka i programmen utifrån hur de presenteras, vilka frågor de får och hur de själva hanterar kontexten som de placeras i. Vi kan alltså både uttala oss om vilken kvinna som bjuds in, hur hennes roll formas av programledarens frågor och i förlängningen vilken kvinna det är som når tv-tittarna.

5.3 Urval

Eftersom vi valt att studera Gomorron Sverige på internationella kvinnodagen mellan 1993 och 2013 är den totala mängden program, 21 stycken, alltså vår urvalsram. Dock infaller 5 av 21 internationella kvinnodagar på en helgdag och de årtalen fick således uteslutas ur urvalsramen. Av de kvarvarande 16 programmen valde vi åtta program med någorlunda jämn fördelning över tidsperioden. I förteckningen nedan listas de personer som är med i intervjuer och inslag i programmet med koppling till internationella kvinnodagen.

1993-03-08 – Gomorron Sverige, programledare Bosse Holmström.

Gudrun Nordborg, föreläsare i kvinnorätt, intervjuas över videolänk.

Kicki Sjögren, universitetsstudent, deltar i panel.

Julia Cederberg, lågstadielev, deltar i panel.

Hanna Nordenhök, den tredje deltagaren i panelen, är sjuk och deltar inte i studion. Ändå visas ett inslag om henne.

Ett inslag om ett bankuppror i Sundsvall där offentligt anställda kvinnor protesterar mot ändrade rättevillkor. Janet Granholm, initiativtagare, och Maud Selinder, sektionsordförande för kommunalarbetarnas fackförbund, intervjuas av reporter på plats.

1996-03-08 – Rapport Morgon, programledare Claes Andreasson.

Marika Griesel, korrespondent i Sydafrika.

Eva Hamilton, korrespondent i Belgien.

Folke Rydén, korrespondent i Japan.

Lars Lidström, journalist på Expressen, deltagare i panelen Nöjesbrigaden.

Susanne Ljung, frilansjournalist, deltagare i panelen Nöjesbrigaden.

Stefan Malmqvist, skribent på herrtidningen Slitz, deltagare i panelen Nöjesbrigaden.

1999-03-08 - Rapport Morgon, programledare Anna Hedenmo.

Agneta Stark, professor i företagsekonomi, deltagare i panel.

Bodil Bryntesson, informatör på SAF, deltagare i panel.

Amelia Adamo, chefredaktör på Amelia, deltagare i panel.

Lars Thunell, vd för SEB, intervjuas i studion.

Lena Birgersdotter, bokrecensent, deltar i bokdiskussion.

Linda Skugge, författare till boken Fittstim, deltar i bokdiskussion.

Ann Westin, komiker i gruppen Girl Power.

Susanna Eklund, komiker i gruppen Girl Power.

Agneta Wallin, komiker i gruppen Girl Power.

2001-03-08 - SVT Morgon, programledare Morgan Olofsson.

Maud Olofsson, föreslagen partiledare för Centerpartiet, intervjuas i studion.

Kinora Oyal, gymnasieelev, deltagare i panel.

Maira Hassan, socialdemokrat, deltagare i panel.

Heidi Avellan, journalist, deltagare i panel.

2004-03-08 - Gomorron Sverige, programledare Morgan Olofsson.

Kristina Landgren, förbundskapten för herrlandslaget i innebandy, intervjuas i studion.

Inslag med skådespelaren Helena Bergström som ska spela Hamlet på Dramaten i Stockholm.

2007-03-08 - Gomorron Sverige, programledare Lena Bouvin-Sundström.

Mia Brunell, vd för Kinnevik, intervjuas i studion.

Fredrik Reinfeldt, statsminister, intervjuas i studion.

Ronnie Sandahl, författare till boken Vi som aldrig sa hora, intervjuas i studion.

Inslag som handlar om en dokumentär som kommer att sändas senare under dagen på SVT om unga tjejer som spelar hockey i Indien.

2010-03-08 - Gomorron Sverige, programledare Alexander Norén och Micke Leijnegard.

Maud Edgren-Schori, ordförande för UNIFEM Sverige, intervjuas i studion.

Anders Borg, finansminister, intervjuas i studion.

Hélène Benno, journalist, intervjuas i studion.

Göran Lambertz, justitieråd, intervjuas i studion samtidigt som Soledad Piñero Misa.
Soledad Piñero Misa, social entreprenör, intervjuas i studion samtidigt som Göran Lambertz.
Inslag om kvinnodagens historia i Sverige.

2013-03-08 - Gomorron Sverige, programledare Karin Hübinette och Mats Nyström.

Hiba Danel, korrespondent i Tunisien.

Lena Ag, generalsekreterare för organisationen Kvinna till kvinna, intervjuas i studion.

Gertrud Åström, Sveriges kvinnolobby, intervjuas via videolänk.

5.4 Transkriptionsnyckel

Vi har i vår analys studerat *innehållet* i Gomorron Sverige, snarare än det som *syns* i tv-rutan. Under den första genomgången av materialet genomförde vi en grovtranskribering av allt innehåll kopplat till internationella kvinnodagen, som fick fungera som underlag för vår analys. När stora delar av analysarbetet var avklarat exemplifierade vi våra slutsatser genom fintranskriberade sekvenser från tv-programmen. Dessa sekvenser är till för att återge exakt det som sägs i programmet och har inte för avsikt att fungera som vanlig, löpande text. Istället ska transkriptionen ge en ökad förståelse för hur samtalet *låtit* i tv och de nyanser, pauser, avbrott och intonationer som gjorts är tydligt redogjorda för. Vi har först och främst utgått från de transkriptionstecken som listas nedan och transkriptionsnyckeln kan alltså tjäna som hjälpmedel för den läsare som vill studera sekvensernas innebörd i detaljnivå.

(.)	paus kortare än 0,5 sekunder
(0,5)	paus som varar 0,5 sekunder eller mer - vid längre pauser anges sekundantalet
[]	överlappande tal
—	betoning
.hhh	inandning
hhh	utandning
(())	metakommentar
>>	repliken fortsätter på ny rad, används vid samtidigt tal
(...)	samtalet fortsätter

5.5 Tema

5.5.1 Tema: Ämne

Vilka ämnen som tas upp i programmet är förutbestämda och ett resultat av redaktionella beslut. Från planeringsmöte till sändning pågår en process där idéerna kring internationella kvinnodagen konkretiseras – vad ska vi prata om, vem ska vi bjuda in, hur stort utrymme ska internationella kvinnodagen få? Ämnena som tas upp säger en hel del om diskursen i samhället och hur ämnena varierar över tid säger mycket om hur förhållningssättet till internationella kvinnodagen förändras.

För att närma oss temat *ämne* tog vi hjälp av grunderna i frameanalys. Entmans definition av inramning från 1993 lyder som följer:

"(...) för att på så sätt främja en viss problemdefinition, orsakstolkning, moralisk bedömning och/eller föreslagen lösning på det beskrivna problemet." (1993:52)

Entmans definition blev utgångspunkten för fyra frågor som vi försökte besvara med materialets hjälp:

1. **Hur definieras problemen?** (Vad pratar man om? Vilka ämnen kopplar man till internationella kvinnodagen?)
2. **Påvisas kausala samband?** (Varför är det som det är?)
3. **Görs moraliska bedömningar?** (Vad är rätt och fel?)
4. **Föreslås åtgärder?** (Hur ska problemet lösas?)

Efter datainsamlingen valde vi att dela in temat ämne i åtta kategorier, som vi använde för att klassificera materialet i vårt protokoll:

- Kvinnan som objekt
- Arbete/löner
- Framgång
- Könroller
- Jämställdhet
- Feminism
- Internationella kvinnan
- Kvinnoväld

Med utgångspunkt i dessa kategorier har vi byggt upp vår analys kring hur man i Gomorron Sverige ramar in internationella kvinnodagen och styr dagordningen efter rådande diskurser i samhället.

En aspekt av inramning är också hur de ämnen man väljer förhåller sig till kvinnan – talar man om kvinnan som individ eller kvinnor som kollektiv? Detta blir en av slutsatserna vi drar efter vår sammanställning av frameanalysen.

Under temat *ämne* avser vi också att granska hur mycket tid som faktiskt läggs på internationella kvinnodagen - hur högt upp på dagordningen som internationella kvinnodagen prioriteras när den ställs mot andra nyheter och ämnen. Vi frågar alltså vårt material:

Hur stor del av sändningstiden i studion ägnas åt internationella kvinnodagen? Hur förändras utrymmet, alltså prioriteringarna från redaktionens sida, över tid?

5.5.2 Tema: Stereotyper

Det är en sak att avgöra vilka ämnen man pratar om, en helt annat att avgöra hur man pratar om kvinnan. Tv-formatet jobbar med förenklingar, något som forskningen visar leder till skapandet och upprätthållandet av stereotyper. Programledaren får genom sina frågor bestämma vad som förväntas vara intressant för tittaren och kan avfärda eller fånga upp trådar som den intervjuade ger, som kan leda till att nya dörrar öppnas. Vilken bild av kvinnan som tillåts visas upp på internationella kvinnodagen har alltså mycket att göra med hur programledarens roll yttrar sig och hur aktiv han eller hon är.

De frågor vi ställer till materialet är således:

Vilka mallar appliceras på kvinnan - vilken roll får hon spela? Vilka förväntningar ställs på kvinnan? Hur styr programledaren samtalet? Hur ställs frågorna till kvinnan? Vilka egenskaper berättigar kvinnans deltagande?

Med utgångspunkt i vår teori identifierade vi vanliga mallar som appliceras på kvinnliga ledare i media. Utifrån dessa mallar gick vi igenom vårt material för att se hur kvinnor rekryterades till programmet – vilken nyhetsvinkel får hon? Hur förenklas kvinnans historia?

Förutom att kvinnor i ledarpositioner bjöds in till programmet på grund av deras genombrott på mansdominerade områden - antingen eftersom de var den första kvinnan på området eller eftersom de bröt mot den rådande mansnormen - rekryterades också *vanliga kvinnor* till programmet med syfte att representera en större grupp kvinnor. De första två kvinnotyperna har sitt ursprung i Pippa Norris teorier (1997: 161-163). Den sista kvinnotypen har vi själva konstruerat för att bättre kunna beskriva de olika grupper av kvinnor som bjudits in till programmet i vår undersökning.

5.5.3 Tema: Identitet

Vår bedömning är att kvinnobilden tydligast manifesteras genom vilken makt kvinnan tillskrivs. Vår uppfattning är att det är kvinnan som deltagare i samhället - med rättigheter och skyldigheter - som är central, snarare än kvinnan som mamma eller kvinnan som objekt. Vi har i detta avsnitt fokuserat på kvinnans förhållande till sin makt.

De frågor vi ställer till det insamlade materialet är:

Hur presenteras kvinnan? Hur presenterar kvinnan sig själv? Accepterar kvinnan i fråga de sociala kategorier hon sägs tillhöra, eller formulerar hon om dem? Hur förhåller sig kvinnan till sitt kön? Tillskrivs könet någon betydelse? Har kvinnan makt?

Med utgångspunkt i makt har vi lyckas identifiera tre identiteter som på ett tydligt sätt visar kvinnans förhållande till makten. Den första är *experten*, som i egenskap av akademiker eller verksam i en organisation, har en naturlig maktroll i form av sin expertis. Den andra identiteten är *den kvinnliga chefen som förminskar sig själv* som trots sin maktposition förminskar betydelsen av den. Den tredje och sista identiteten är *den kvinnliga ledaren på manligt territorium* som syftar till kvinnor som på ett eller annat sätt tar avstånd från könets betydelse i den roll de har och uttrycker att de vill bli sedda som individer snarare än som kvinnor.

6. Resultat och analys

I följande kapitel ämnar vi varva presentation och analys av vårt material. Våra tre teman, *ämne*, *stereotyp* och *identitet*, presenteras var för sig.

6.1 Ämne

Nedan följer presentationen av vår kategorisering av innehållet i de olika programmen. För att klassificera programmets innehåll använde vi oss av följande kategorier: objektifiering, arbete/löner, framgång, könsroller, jämställdhet, feminism, internationella kvinnan och kvinnovåld. Denna märkning är till för att visa på generella tendenser och utveckling över tid inom materialet, men också för att skapa en överblick innan vi går djupare in på de olika programmens tematik i det här kapitlets fortsättning.

1993 Arbete/löner Jämställdhet	2001 Jämställdhet Feminism Framgång Objektifiering	2010 Kvinnovåld Feminism Jämställdhet Könsroller Internationella kvinnan
1996 Internationella kvinnan Objektifiering	2004 Framgång Jämställdhet Könsroller	
1999 Jämställdhet Feminism Objektifiering Arbete/löner Kvinnovåld	2007 Framgång Könsroller Jämställdhet Feminism Internationella kvinnan	2013 Internationella kvinnan Jämställdhet Feminism Kvinnovåld Arbete/löner

Efter frameanalysen besvarar vi också två ytterligare frågor: (1) Är kvinnan en individ eller en del av ett kollektiv? (2) Hur stor andel av den totala sändningstiden ägnas åt internationella kvinnodagen i Gomorron Sverige? Detta eftersom inramningen inte enbart handlar om vilka ämnen som berörs, utan också om den generella synen på kvinnan och om den redaktionella prioriteringen gällande sändningstid.

6.1.1 Frameanalys

För att på ett överskådligt sätt illustrera utvecklingen under de tjugo år som vi har undersökt Gomorron Sverige har vi valt att redovisa de olika programmen i par om två. Tanken med denna uppdelning är endast pragmatisk och saknar teoretisk betydelse. På så vis blir det möjligt att följa utvecklingen över tid. Varje avsnitt i översikten avslutas med en sammanfattande jämförelse.

1993 och 1996: från kvinnokamp till Fröken Sverige

1993 är kvinnans situation på arbetsmarknaden i fokus. Den ekonomiska krisen leder till nedskärningar i offentlig sektor, vilket drabbar kvinnor hårdare än män på arbetsmarknaden. Fokus

ligger på kvinnors möjligheter till jobb och lika lön. Kvinnorna beskrivs som en grupp som förenas i sin kamp om bättre villkor och tre unga kvinnor bjuds in till programmet för att prata om sina framtidsutsikter. Programledare Bosse Holmström är dominant i samtalen och tolkar mycket av det som sägs i sina egna kommentarer.

1996 har programmet tagit en helt annan riktning – de verkliga problemen beskrivs som något som tillhör kvinnor i andra delar av världen, särskilt i utvecklingsländer. Där råder kamp för lika rättigheter och kvinnor organiserar sig. Kvinnans makt finns primärt i hemmet och våldsbrotten mot kvinnor är utbredda. När man i programmet samtalar om kvinnodagen i Sverige hamnar fokus istället på den kommande Fröken Sverige-tävlingen och man debatterar objektifieringen av kvinnan. Är den ett problem?

Sammanfattning:

Från 1993 till 1996 har den aktiva kvinnokampen förflyttats utomlands. I Sverige har istället kvinnorättsfrågan blivit en icke-fråga. I Fröken Sverige-debatten frågar sig en av debattörerna var alla kvinnorättskämpar håller hus, medan en annan debattör säger sig inte kunna se den förnedrande aspekten av skönhetstävlingar.

1999 och 2001: från kvinnorörelsen till ”kvinnodag, behövs det en sådan?”

1999 lyder rubriken ”Var står kvinnorörelsen när vi går in i ett nytt årtusende?”. Det samtalas om feminism, backlash och den svenska kvinnan i arbetslivet. Utseendefixeringen beskylls för att ha lett till att unga kvinnor mår dåligt och därför inte orkar bry sig om klassiska jämställdhetsfrågor. SEB:s vd Lars Thunell har utsetts till ”Årets gubbe mot strömmen” för sin rekrytering av kvinnor inom företaget, men han får i programmet stå till svars för varför så få kvinnor når ledningspositioner inom SEB. Moraliska bedömningar är tydligt och frekvent förekommande och programledare Anna Hedenmo har en aktiv roll i att driva programmet framåt med sitt kritiska förhållningssätt. Med komikergruppen ”Girl Power” samtalar Hedenmo om hur det är att ta för sig i en mansdominerad bransch och hur man ska våga kräva samma lön som männen.

2001 lyder rubriken ”Kvinnodag, behövs det en sådan?”. Maud Olofsson intervjuas i programmet av programledaren Morgan Olofsson om sitt kommande uppdrag som partiledare för Centerpartiet och får på slutet av intervjun en fråga om hur det är att vara kvinna i politiken idag. Sedan hålls en paneldebatt om kvinnans situation i samhället där alla tre deltagare är kvinnor med invandrarbakgrund. Det samtalas om hur män tar större plats än kvinnor och om hur man i näringslivet och politiken rekryterar från nätverk där få kvinnor ingår. Som kvinna måste man prestera dubbelt så bra för att nå samma position som en man, är en av slutsatserna som dras. Har männen ett ansvar att bli mer jämställda?

Sammanfattning:

Skillnaderna i programmets rubriker är milsvidda, även om internationella kvinnodagen tas på allvar i båda programmen. Fokus ligger på frågor som rör arbetsliv, jämställdhet och objektifiering i det moderna, svenska samhället. Den är genom den redaktionella inramningen som skillnaderna mellan programmen skapas, särskilt i programledarnas sätt att presentera internationella kvinnodagen och driva samtalet i olika riktningar. Precis som Berg och Broström (2012) visar så är den kvinnliga programledaren mer benägen att motverka journalistikens dikotomi. Det moraliska ställningstagandet är tydligare i programmet 1999 än 2001, även om båda programmen belyser samhällsstrukturer som bidrar till kvinnans underordnade samhällsställning.

2004 och 2007: kvinnan som individ i mannens sfär (och det osynliga kvinnokollektivet)

2004 är kvinnan som individ i fokus. Kristina Landgren, ny förbundskapten för herrlandslaget i innebandy, är den enda inbjudna gästen i studion kopplad till internationella kvinnodagen. På dagordningen står kvinnligt och manligt ledarskap, hur det är att slå sig fram som kvinna inom ett mansdominerat område och avsaknaden av kvinnliga förebilder. Kristina Landgren placeras i programledare Morgan Olofsson presentation i en kontext av historiska *första kvinnor*, både på kyrkliga och politiska ämbeten. Hennes framgång beskrivs som en inspiration för andra kvinnor. Förutom det sänds ett inslag om att skådespelerskan Helena Bergström fått rollen som Hamlet och även där ligger fokus på den individuella kvinnan som tagit sig in på mansdominerat område.

2007 är Mia Brunell, vd för Kinnevik, inbjuden till studion med anledning av att hon under gårdagen utnämns till Sveriges mäktigaste affärskvinna. Samtalet kretar kring chefsrollen, skillnaden på manligt och kvinnligt ledarskap (som Mia Brunell menar är obefintlig) och kvinnors roll i näringslivet. Mia Brunell pratar om objektiv rekrytering, där all rekrytering borde utgå enbart från kompetens – på så vis ska fler kvinnor och andra minoritetsgrupper rekryteras. Även Fredrik Reinfeldt får mot slutet av sin intervju prata om jämställdhet och om kvinnligt ägande. Han lyfter fram problemet med att männen sitter på pengarna och makten och föreslår RUT-avdraget som en lösning så att kvinnor kan ”minska sin stresskänsla” över hushållsarbetet och istället fokusera på att göra karriär. Ett inslag om tjejer som spelar hockey i Indien förflyttar för en stund fokus till ett internationellt perspektiv.

Sammanfattning:

2004 och 2007 är två program som liknar varandra i upplägg och utformning. Den starka, ensamma kvinnan på toppen får illustrera kvinnans situation och vara ett exempel på kvinnans framgång. Istället får statsminister Fredrik Reinfeldt (som är dithjuden för att prata om EU-toppmötet i Bryssel) reflektera kring kvinnokollektivets utmaningar och svårigheter och om hur ojämlikheten kan åtgärdas. Det framställs som om mannen har lösningen på kvinnans problem.

2010 och 2013: den internationella kvinnan gör entré

2010 berörs den internationella kvinnodagen med en rad olika intervjuer. Ordförande för UNIFEM Sverige Maud Edgren-Schori pratar om situationen för kvinnor i utvecklingsländer, om mäns våld mot kvinnor och vad som görs från politiskt håll för att förbättra läget för världens kvinnor. Hon föreslår utbildning som den primära lösningen och påpekar dessutom vikten av resurser för att kunna genomföra nödvändiga politiska åtgärder. Finansminister Anders Borg pratar mycket om jämställdhet, könsroller och om varför han kallar sig feminist. Han får frågan om alla hans barn har en morakniv, även hans döttrar. Hélèn Benno talar om manligt och kvinnligt resande, en diskussion som hon inledningsvis säger är ”otidsenlig”. Justitieråd Göran Lambertz och sociala entreprenören Soledad Piñero Misa diskuterar skillnader mellan män och kvinnor, sociala som biologiska, under rubriken ”Behövs internationella kvinnodagen?” Samma rubrik är också ”dagens fråga”, som besvaras med en webenkät där 57 procent svarar ja och 43 procent svarar nej. Programledarna Alexander Norén och Micke Leijnegard förhåller sig på ett professionellt sätt till internationella kvinnodagen med sina pålästa, framåt drivande frågor. Göran Lambertz får av Micke Leijnegard frågan hur han utövar sin makt mot kvinnor respektive män.

2013 tar den internationella kvinnan stor plats i programmet. Kvinnornas kamp för lagstadgade rättigheter i form av demonstrationer beskrivs via videolänk av en korrespondent i Tunisien. Även

med experterna Lena Ag, generalsekreterare för organisationen Kvinna till kvinna, och Gertrud Åström från Sveriges kvinnolobby handlar samtalet till stor del om kvinnors situation globalt. Mäns våld mot kvinnor beskrivs som ett globalt problem, som också finns i Sverige. Förändring ska åstadkommas genom attitydförändring och ökat engagemang från männen. I Sverige handlar det om kvinnors rätt till lika lön, heltidsarbete och ägande. Det nämns också att feminister utsätts för näthat och Lena Ag påvisar en koppling mellan växande antifeminism och växande rasism.

Sammanfattning:

2010 antror den internationella kvinnan scenen. I båda programmen belyses också den svenska kvinnans situation, men ur ett kollektivt perspektiv – att jämföra med 00-talet där individens hjärtefrågor står i centrum. Programledarna står för den moraliska vägledningen. Skillnaderna mellan män och kvinnor manifesteras extra tydligt 2010, där nästan varje diskussion på ett eller annat sätt befäster olikheter mellan könen, oavsett om det rör sig om resevanor eller demokratiska möjligheter. 2010 varvas perspektiven mellan Sverige och utlandet, mellan individens möjligheter och kollektivets möjligheter, medan det 2013 nästan bara fokuseras på utlandet och kollektivet. 2013 blir det än tydligare att man talar *om* kvinnan.

6.1.2 Individ vs. kollektiv

När det kommer till hur man pratar om kvinnan kommer vi att fördjupa oss ytterligare i de två nästkommande teman. Men ur detta helikopterperspektiv som temat *ämne* inneburit urkristalliseras också en grundläggande syn på kvinnan – är hon en eller är hon många?

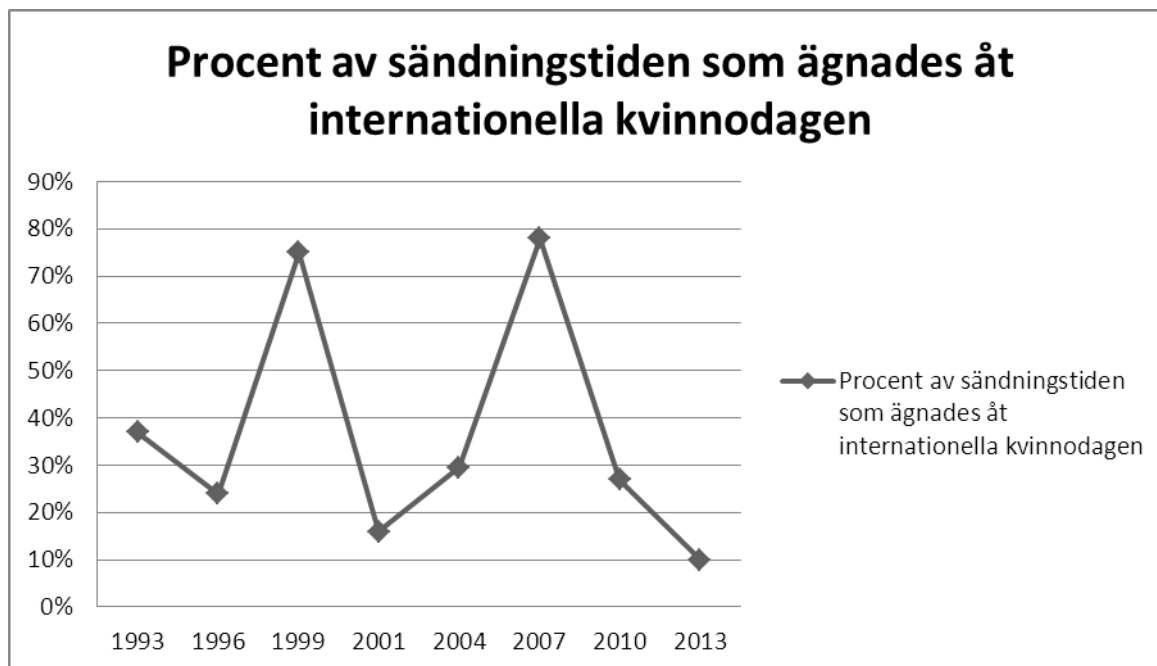
Vad vi kan se är att synen på internationella kvinnodagen som länkad till kvinnokollektivet snarare än individen är cyklisk. I början av vår undersökning, under början och mitten av 1990-talet, pratade man om *kvinnornas* situation och utgick från frågor som berörde majoriteten av alla kvinnor, såsom arbetsmarknad och löner. Mellan slutet av 1990-talet och slutet av 2010-talet talar man dock om kvinnan som individ. Frågor som rör den enskilda kvinnan är i fokus och inbjudna gäster är ofta kvinnor i ledande positioner. Fokus har skiftat från de mest grundläggande rättigheterna för många, till enskilda kvinnors kamp på sin väg mot framgång. Efter 2001 upphör ”paneldebatterna”, en form där tre kvinnor med olika bakgrund samtalar om kvinnofrågor. Efter det är det bara ensamma gäster i studion.

2010 och 2013 återvänder dock kollektivet och istället för frågor som rör individer pratar man återigen om alla kvinnors situation. Däremot är kontexten den här gången en annan – det är den globala kvinnans rättigheter som berörs, inte bara den svenska kvinnan.

6.1.3 Hur stort utrymme får internationella kvinnodagen?

En del i inramningen kring internationella kvinnodagen utgörs av hur stor del den får av det redaktionella utrymmet. Förutom *vad* man pratar om på internationella kvinnodagen är det också intressant att undersöka *hur länge* man pratar om det. Den redaktionella prioriteringen gällande tid säger något om var kvinnodagen hamnar på dagordningen.

I tabellen nedan har vi sammanställt mängden av allt material kopplat till internationella kvinnodagen (inslag, studiontervjuer, puffar, etc.) angivet i procent av den totala sändningstiden för Gomorron Sverige. Nyhetssändningar har exkluderats från programtiden.

År: **Procent:**

1993	37 %
1996	24 %
1999	75 %
2001	16 %
2004	29,5 %
2007	78 %
2010	26,5 %
2013	10 %

Detta linjediagram visar hur stort utrymme internationella kvinnodagen har fått över tid. Som diagrammet visar är det en utvecklingskurva med höga berg och djupa dalar.

Precis som vi har påvisat i vår presentation av de olika programmen så kan tydliga skillnader mellan de olika åren synas inte bara i hur man förhåller sig till internationella kvinnodagen rent ämnesmässigt, utan också i hur man från redaktionens sida väljer att prioritera inom sändningen. Programmen 1999 och 2001 är ämnesmässigt, men det är i den redaktionella inramningen som skillnaderna skapas genom programledarens frågor, rubriker på diskussioner och, som visas ovan, i tid.

Om kvinnan i programmet är en individ eller en del i ett kollektiv tycks inte ha någon inverkan på hur man på redaktionen prioriterar internationella kvinnodagen. Istället är programledarrollen den oberoende variabel som ger störst förändring i utfall. 1999 och 2007 är enda åren som Gomorron Sverige leds av en ensam, kvinnlig programledare - något som skulle kunna förklara topparna i linjediagrammet ovan. Gissningsvis är det så att kvinnliga programledare upplever sig stå närmare de frågor som diskuteras och kanske kan de relatera till dagens grundtankar på ett annat sätt än de manliga programledarna. Vi kan inte uttala oss om hur arbetet på redaktionen ser ut, utan bara resonera oss fram till våra slutsatser. Kanske är det så att det är de kvinnliga programledarna själva

som driver frågan längre än sina manliga kollegor – eller så är det strukturer på arbetsplatsen som låter kvinnor ägna mer tid åt kvinnofrågor.

2013 års låga siffror kan förklaras genom ökat fokus på den internationella kvinnan, som till skillnad från den svenska kvinnan bor i ett utvecklingsland och kämpar för grundläggande rättigheter. Enligt nyhetsvärderingsprincipen *närhet* blir avståndet till den internationella kvinnan stort både geografiskt och kulturellt, vilket troligtvis leder till att frågan prioriteras lägre. Eftersom kvinnofrågan har blivit internationell får den inte samma genomslag.

6.2 Stereotyper

Mycket av det vi ser i tv-rutan baseras på olika former av stereotyper, eftersom tv-formatet kräver förenkling. Denna förenkling kan manifesteras på många olika sätt, bland annat genom programledarens presentationer och frågor till gästen. I följande avsnitt har vi fokuserat på programledarens roll och hur man från redaktionens sida väljer att rama in kvinnan genom stereotypifiering.

6.2.1 Kategorier av kvinnor i Gomorron Sverige

För att belysa vem kvinnan får vara i Gomorron Sverige har vi utgått från Pippa Norris (1997) kategorier för intervjuer med kvinnliga ledare. Vi har funnit exempel på de två första kategorierna, *första kvinnan* och *kvinnan som outsider*, i vårt material, men har även valt att lägga till vår egen kategori *kvinnan från verkligheten*.

Kvinnan från verkligheten är en kvinna som deltar i studion som representant för en del av kvinnans verklighet. Samtidigt har hon ingen egen makt att påverka kvinnors situation. Den grupp kvinnan representerar är homogen och kategoriseras efter sociala kriterier som kön, ålder och etnicitet. Vi har också valt att bredda populationen som vi applicerar Norris kategorier på, så att populationen av kvinnor i ledarposition är mer heterogen i vårt underlag än i det material som Norris utgår ifrån.

Vi har dock inte applicerat de tre kategorierna ovan på alla kvinnor i vår undersökning. Vi vill med temat *stereotyper* se hur man i Gomorron Sverige ramar in de kvinnor som är där i egenskap av sig själva, där de pratar utifrån sina egna erfarenheter snarare än som representanter för formella institutioner så som forskarsamhället eller en organisation. Ett exempel för att förtydliga denna distinktion är hur Maud Olofsson talar om sin egen karriär och sitt eget politiska arbete – att jämföra med Gudrun Nordborg, föreläsare i kvinnorätt, som utifrån ett akademiskt perspektiv berättar om kvinnors situation i samhället.

Första kvinnan

Den här kategorin baseras på kriteriet ”genombrott för kvinnligt ledarskap”. *Första kvinnan* hittar vi exempel på i intervjuerna med Maud Olofsson och Kristina Landgren. De är båda kvinnor som bryter mark på mansdominerade områden och är tydliga ledarprofiler. Det är uppenbart att kvinnorna i programmet tilldelas rollen som kvinnor som konkurrerar med mansnormen. Kristina Landgren placeras i sin presentation i en kontext av historiska första kvinnor. Hennes position som tränare för herrlandslaget ses som ett genombrott för kvinnligt ledarskap.

MO: Morgan Olofsson
KL: Kristina Landgren

1 MO: vi ska ta några årtal kring (.) hur de har utvecklats (0.5) om vi tar 1921
2 så handlar det om den första kvinnliga riksdagsledamoten i samband med
3 att det blev allmän rösträtt .hhh (.) 1947 den första kvinnliga ministern (.)
4 1958 kvinnliga präster började vigas (.) 1997 biskopen den första
5 kvinnliga biskopen .hhh detta i sverige alltså (0.5) om vi går ut å tittar
6 på sportens värd då .hhh aa 1900 är andra moderna olympiska spelen i
7 paris så va kvinnorna me dom va alltså inte me första gången men .hhh
8 ee motståndet fanns kvar ända fram till 1920 då de gick av stapeln i
9 antwerpen då började (.) motstånd inom rörelsen mot dom kvinnliga
10 idrottarna å ge me sig .hhh sen hoppar vi fram till 2003 (.) annika
11 sördenstam som nu spelar mot herrarna i golf .hhh å så har vi här i soffan
12 nu 2004 en kvinnlig förbundskapten .hhh för ett herrlandslag i en
13 lagsport (0.5) gomorra å välkommen säger jag till dej (.) kristina
14 landgren åå sporten de handlar om e innebandy förståss. .hhh (0.5) du hu
15 hu hur känns det när ja sitter såhär å nämner de här samtidigt som ja
16 säger den första kvinnliga ministern åå biskopen åå präst å såhär.
17 KL: aaa de känns ju konstigt att ens eget namn dyker upp där de kan ja juuu
18 villigt erkänna (0.5) absolut men samtidigt känns det också lite
19 skrämmande att det har tagit så lång tid innan dom här namnen dyker
20 upp då aa.

Maud Olofsson får även hon förhålla sig till hur hennes kön påverkar hennes ledarskap och hennes roll i politiken. Hon må inte vara den första kvinnliga partiledaren för Centerpartiet, men hennes position är ändå ett genombrott för kvinnligt ledarskap eftersom kvinnliga ledare på partiledareposten är så pass ovanliga. Programledaren Morgan Olofsson framhäver med sina frågor dels hennes position som banbrytande, nytt inslag på ett mansdominerat område, dels hennes köns särställning mot mansnormen. När hon får frågan hur det är att vara kvinna i politiken idag förutsätts att det är skillnad på att vara kvinnlig och manlig politiker.

Även Mia Brunell hamnar i kategorin *den första kvinnan*. Hon är den första kvinnliga vd:n för Kinnevik och har dagen innan programmet utsetts till Sveriges mäktigaste affärskvinna. Programledarens förhållningssätt och frågor om hennes ledarskap antyder att Brunell är något ”nytt” i branschen. Frågorna är i huvudsak inriktade på Brunells ledarskap och kvinnor och mäns olika förutsättningar i branschen.

Landgren, Olofsson och Brunell förekommer i mittenperioden av vår studie, 2001, 2004 respektive 2007, där vi tidigare under temat *ämne* har visat att fokus ligger på kvinnan som individ och hennes framgång.

Kvinnan som outsider

Här ligger fokus på kvinnans brist på formell utbildning och erfarenhet. Kvinnan har svårt att mäta sig med sina manliga företrädare och hennes bredare erfarenheter värderas som sämre än den typiska, manliga normen (Norris 1997:162).

Maud Olofsson må framställas som en *första kvinna*, men hon är även en *outsider*. Detta manifesteras tydligast i den tidigare delen av intervjun som handlar om att hon är föreslagen partiledare för Centerpartiet, där samtalet inte handlar om internationella kvinnodagen. Olofssons kompetens ifrågasätts bland annat i ett klipp från en inspelad intervju med K G Bergström, där hon inte kan svaret på vilken den högsta marginalskatten är. Inslaget är kort och syftar till att visa på Olofssons brister. När bilden återgår till studion ifrågasätter programledaren Morgan Olofsson Maud Olofssons lämplighet som partiledare. Maud Olofsson tvingas påvisa andra sidor hos sig själv, som inte involverar att rabbla siffror utantill, som ändå gör henne till en värdig partiledarkandidat.

Girl Power-gruppen, med komikerna Susanna Eklund, Ann Westin och Agneta Wallin, är också *outsiders* i en mansdominerad bransch. I intervjun från 1999 pratar de om svårigheterna med att få rätt betalt för sitt arbete och att övertala folk att kvinnor kan vara lika roliga som män. Programledare Anna Hedenmo styr samtalet till att handla om kvinnornas särställning inom branschen. Agneta Wallin menar att baksidan av problemet är att kvinnor under hela 1900-talet har kämpat för att bli tagna på allvar och nu vill de också bli skrattade åt. Wallin menar att den motsättningen skulle vara en anledning till att det finns fler manliga komiker än kvinnliga. Som kvinnor har de inte samma erfarenheter som män, vilket gör det svårare för dem att uppfattas som roliga. Hedenmo ställer frågor som tvingar komikergruppen att reflektera över vad som skiljer dem från männen och varför de värderas som sämre. Hedenmo är aktiv i diskussionen och i sina tredjeturer är hon ofta tolkande och ifrågasättande, vilket tvingar komikergruppen att reflektera över sitt utanförskap. Se exemplet nedan.

AH: Anna Hedenmo

AW: Ann Westin

1	AH:	kan det inte va kan de inte va så att (0.5) tvärtom att kvinnor inte törs ta
2		sig själva på allvar att vi (0.5) man måste skämta å förminska sej på nått
3		sätt
4	AW:	nee man förminskar inte de tycker inte ja (...)

Kvinnan från verkligheten

Det som berättigar *kvinnan från verklighetens* närvaro i tv-rutan är hennes representativa funktion, där hon får förkroppsliga en större grupp kvinnor med särskilda intressen. Hon har ingen auktoritet eller makt, utan deltar i programmet som företrädare för sina jämlikar.

Ett exempel på en kvinna som förekommer i egenskap av att vara *en vanlig kvinna* är Kicki Sjögren som bjuds in till programmet 1993 för att delta i en panel med tre unga tjejer som ska reflektera över sina framtidsutsikter. Med sina 23 år beskrivs Kicki Sjögren som ung kvinna och som representant för alla unga kvinnor har hon varken makt eller auktoritet. Genom att ställa tjejernas kön i relation till det överlägsna, manliga könet får programledaren Bosse Holmström samtalet att handla om motsättningarna mellan män och kvinnor. Sjuåriga Julia Cederberg får frågan om en manlig ridlärare tjänar mer än en kvinnlig – en fråga hon inte vet svaret på. De unga tjejerna beskrivs som underlägsna på arbetsmarknaden – anledningen till att samtalet handlar om deras framtidsutsikter är just för att de går en osäker framtid till mötes. Den ekonomiska krisen gör deras position som kvinnor extra utsatt eftersom särskilt kvinnoyrken drabbas av arbetslöshet.

Kicki Sjögren är den mest aktiva av deltagarna i panelen men hon får ändå lite utrymme i förhållande till programledaren som med slutna frågor styr samtalet. Siktas du in dig på kvinnoyrken? Vem ska ta hand om våra sjuka om inte kvinnorna?

I Bosse Holmströms presentation av Kicki Sjögren tydliggörs hennes roll som representant för unga kvinnor på den hårda arbetsmarknaden. Efter introduktionen följer ett inslag om Kicki Sjögren.

BH: Bosse Holmström

1 BH: däremot vi ska gå till kicki sjögren (.) som är här och som är tjugotre år
2 gammal (0.5) hon läser på universitetet i lund .hhh när hon började på
3 universitet var hon inte riktigt säker på vad hon ville bli men nu fyra år
4 senare så vet hon att hon skulle vilja jobba som informatör eller kanske
5 på ett bokförlag (.) men det ä ju lätt att säga .hhh de finns inga jobb å
6 få tag på helt enkelt (0.5) så därför läser hon vidare för att inte bli
7 arbetslös (.) alltså kicki (.) tjugotre.

Kinora Oyal, Maria Hassan och Heidi Avellan är tre kvinnor med invandrarbakgrund som bjudits in till Gomorron Sverige för att sitta i en panel för att diskutera kvinnors situation 2001. De samtalar generellt om jämställdhetsfrågor i skola och arbetsliv. Kinora Oyal är gymnasieelev, Maria Hassan är socialdemokrat och Heidi Avellan är journalist. Hassan och Avellan är inte kvinnor utan makt, men i programmet representerar de en större grupp och deras egen auktoritet är inte framträdande. Istället för att tala om sig själva talar de om kvinnokollektivets möjligheter och utmaningar. De tre kvinnornas gemensamma nämnare är deras rötter i utlandet – något som också är ett tema för intervjun. Programledare Morgan Olofsson frågar dem bland annat vad som är svårast:

”Ni är inte bara kvinnor, utan ni har också rötter på annat håll i världen. Vilket tycker ni är svårast - att vara kvinna eller att ha rötter i ett annat land?”

Morgan Olofssons fråga visar tydligt hur produktionen bakom programmet har rekryterat kvinnorna med syftet att låta dem representera en viss grupp av kvinnor.

6.3 Identitet

Vårt fokus på internationella kvinnodagen gör att de flesta intervjupersonerna vi studerat är kvinnor. Endast några få undantag finns där män också får prata om frågor relaterade till internationella kvinnodagen, män som statsminister Fredrik Reinfeldt, SEB:s vd Lars Thunell och finansminister Anders Borg.

Att majoriteten är kvinnor är inte en slump. De må vara där i en formell roll för att prata om allt från kvinnovåld till skönhetstävlingar, men vad de alla har gemensamt är deras könstillhörighet, som just på internationella kvinnodagen berättigar deras närvaro i tv-rutan. De får alla på något sätt förhålla sig till sin roll som kvinna (förutom experterna, som inte utgår ifrån egna erfarenheter) – oavsett om det handlar om deras syn på feminism, om de blivit diskriminerade, hur de ser på sin framtid och hur de ser på sin egen möjlighet att utöva makt. Framgångsrika kvinnor får frågor om hur det är att vara kvinna i en ledande position.

Det här avsnittet handlar om hur kvinnan förhåller sig till sig själv under intervjun, hur hon genom vad hon säger speglar sig själv. Vi har under temat *stereotyper* avhandlat de stereotyper som förmedlas av kvinnan genom redaktionella grepp, så som frågor, presentationer och tredjeturer i samtalen. Detta avsnitt behandlar istället den bild av kvinnan som skapas som ett resultat av hennes egna uttalanden och reaktioner i intervjun.

hennes akademiska referenser. Gudrun Nordborg tvingas försvara sin expertis och sin auktoritet. Hennes makt förminskas, från att vara självklar till att bli ifrågasatt.

I senare program, som när Agneta Stark, professor i företagsekonomi, deltar 1999, som när Maud Edgren-Schori, ordförande för UNIFEM Sverige, deltar 2010 eller som när Lena Ag, generalsekreterare i organisationen Kvinna till kvinna, deltar 2013 bemöts de med ett mycket mer professionellt förhållningssätt. Frågorna ställs i enlighet med moderna krav på journalistisk objektivitet och tredjeturer består av följdfrågor snarare än omtolkningar. Expertens auktoritet förblir intakt genom intervjun.

Den kvinnliga chefen som förminskar sig själv

Amelia Adamo deltar 1999 i rollen som framgångsrik chefredaktör och företagare. Adamo diskuterar feminism, jämställdhet och kvinnorörelse med Agneta Stark, professor i företagsekonomi, och Bodil Bryntesson, informatör på Svenska Arbetsgivarförbundet. Överlag är Adamo aktiv i diskussionen och tydlig med sina ståndpunkter gällande feminism och jämställdhet. Ändå väljer hon att ta avstånd från den roll som en av Sveriges främsta kvinnliga företagare som Anna Hedenmo tillskriver henne.

AA: Amelia Adamo

AH: Anna Hedenmo

1 AH: får jag fråga så här .hhhh ((alla tre kvinnor i panelen småpratar
2 ohörbart)) Amelia .hhh du du tillhör ju en av sveriges absolut ee
3 mest framgångsrika eehh kvinnliga (1.0) företagare.
4 AA: Nae aa dd de e å ta i (.) igår hade veckans affärer faktiskt letat rätt
5 på [alla dom som är betydligt] mer som aldrig kommer fram >>
6 AH: [okej där var du]
7 AA: >> utan de är ofta vissa som är synliga (.) ja är en av dom .hh jag är inte
8 alls dom mest betydande men de är bara en parentes aaa

Amelia Adamo förringar sin framgångs betydelse och sin makt när hon säger att hennes mediala uppmärksamhet får det att verka som om hon är mer betydelsefull än vad hon är. Hon förminskar sig själv till förmån för andra, mindre synliga kvinnor, vilket visas på rad 7 och 8 i sekvensen ovan.

2007 utsågs Mia Brunell till Sveriges mäktigaste affärskvinna och därför deltar hon i Gomorron Sverige dagen efter utmärkelsen, på internationella kvinnodagen. När Lotta Bouvin-Sundberg presenterar Mia Brunell som Sveriges mäktigaste affärskvinna är hennes reaktion att direkt ta avstånd från den makt hon tillskrivs.

MB: Mia Brunell

LBS: Lotta Bouvin-Sundberg

- 1 LBS: ja igår utsågs sveriges eettthundratjufem mäktigaste
2 affärskvinnor (.) å i topp kom en kvinna som basar
3 över tjufem tusen människor i över sextio länder
4 .hhh mia brunell som är vd för kinnevik (.) välkommen
5 [hit (.) å grattis
6 MB: [tack
7 MB: tack så mycket (.) tack så mycket
8 LBS: hur känns [det?
9 MB: [jag får rätta lite för att vi eeh
10 LBS: jaha?
11 MB: hehe på Kinneviks huvudkontor är vi faktiskt bara sju stycken
12 anställda [>>
13 LBS: [aa okej↑
14 MB: å i Kinnevik är vi ett par tusen ↓
15 LBS: ett par tusen
16 MB: men det är tjufem tusen i hela kinnevik[gruppen >>
17 LBS: [mmm
18 MB: men jag basar inte riktigt över alla dom hahie
19 LBS: men du är snart där kanske (.) så mäktig som du anses vara nu (...)

Även om vi inte kan känna till den reella företagsstrukturen på Kinnevik så är Mia Brunells reaktion anmärkningsvärd. Hon ger heller ingen tydligare definition över hur många anställda hon faktiskt basar över. Vidare i intervjun får hon frågor om vilken makt och vilket inflytande hon har och är då flyende i sina svar. Hon beskriver sig själv som en ”vanlig medarbetare med vanliga arbetsuppgifter”.

Den kvinnliga ledaren på manligt territorium

I och med att det är internationella kvinnodagen vi undersöker är det inte särskilt konstigt att deltagarna i programmen får förhålla sig till sitt kön. Det som är intressant är skillnaderna i hur olika kvinnor väljer att se på sin kvinnlighet och dess betydelse.

Den grupp som tydligast ser sig själva som individer är de framgångsrika kvinnorna i ledarposition. De kvinnor som tagit sig längst in i i samhällets mansdominerade områden är också de som tillsynes tar störst avstånd från könets betydelse. Mannen är normen och kvinnans kvinnlighet blir hennes svaghet.

Maud Olofsson är föreslagen att ta över partiledarposten för Centerpartiet och huvuddelen av intervjun handlar om hennes politiska arbete. Intervjun avslutas med följande sekvens:

M: Morgan Olofsson

MO: Maud Olofsson

- 1 M: du det är internationella kvinnodagen idag (.) man måste nästan ställa en
2 fråga (.) jag hade gärna ställt en fråga om det även om det inte hade
3 varit denna dag .hhh eh vad betyder det att vara kvinna i politiken vad
4 betyder det att vara kvinna (.) åå partiledare för centern?
5 MO: .hhh ja det betyder att man blir granskad på ett annat sätt (.)hhh det har vi
6 ju märkt under den här tiden med lena ek och med mig då↓ vi blir
7 granskade med kläder (.) å vi blir granskade med skor å vilka smycken vi
8 ha å allt möjligt å [att man (.) jaa
9 M: [Vi pratade om det på vägen in (.) vi tittade på olof
10 palmes skor också
11 MO: aaa (.) men inte utifrån dom utgångspunkterna (.) det var mer det här hur
12 han rörde fötterna (.) heh men här .hhh här jämför man mode alltså det
13 .hh det blir mycket mer personligt när man tittar på på kvinnor och
14 [det är liksom hur vi ser ut
15 M: [men det kanske är en fö (0.5) men det kanske är en fördel för dig?
16 MO: ääeh (.) det vet jag inte men jag tycker inte att det är riktigt (.) alltså jag
17 har en politisk roll (.) jag är en politisk ledare å då är det ju politik jag
18 vill prata om (.) jag vill inte prata vilka smycken och vilka kläder jag har
19 då gör vi inte det ((ler och visar med kroppsspråk att intervjun är slut))
20 MO: nej ((Maud Olofsson ler stort))
21 M: stort tack maud olofsson för att du kom

I sekvensen avbryter programledaren Morgan Olofsson Maud Olofsson innan hon knappt har hunnit börja svara på hans fråga. Morgan Olofsson försöker med sina frågor upprepade gånger styra in samtalet på andra, lättsammare och lite avvikande områden såsom Olof Palmes skor. Hans inflikande kommentar om Olof Palmes skor infaller inte vid en naturlig turtagning och kan därför klassificeras som ett avbrott. Samma förutsättningar gäller för hans nästa kommentar på rad 15. Då förminskar han hennes upplevelse av att bli extra hårt granskad som kvinna genom att påstå att det skulle vara till hennes fördel. Genom att inte ta till sig allvaret i de tankar som Maud Olofsson uttrycker och inte ställa relevanta följdfrågor förringar han hennes upplevelse av att bli orättvist behandlad. Morgan Olofssons frågor utgår genom intervjun ifrån Maud Olofssons könstillhörighet som kvinna, medan hon flera gånger påpekar att hon främst vill bli betraktad som politiker.

Ändå avslutas intervjun med stora leenden. På rad 19 och 20 i ovanstående sekvens hittar vi ett närhetspar, där Morgan Olofssons bjuder in Maud Olofsson till ett mysigt avslut efter hennes seriösa politiska utläggning. Genom att le med en huvudnickning samtidigt som han med sin kommentar visar att han lyssnat tvingar han henne att spela med och le för att inte framstå som humorlös.

Nästa exempel utgörs av två sekvenser från en intervju med Kristina Landgren, nybliven förbundskapten för herrlandslaget i innebandy, från 2004. Programledare Morgan Olofsson placerar henne i presentationen i en kontext av *första kvinnor* från historiska årtal. Hon får under stora delar av intervjun frågor om kvinnans underordnade roll, avsaknaden av kvinnliga förebilder och vikten av att släppa fram kvinnor. När samtalet kommer att handla om hennes egen roll som tränare betonar hon att hennes könstillhörighet inte är relevant för hennes yrkesutövning. Hon försöker flera gånger suddas ut

betydelsen av kön, men de frågar hon får utgå från att det finns skillnader mellan manligt och kvinnligt ledarskap.

MO: Morgan Olofsson

KL: Kristina Landgren

Kristina Landgren pratar om de fördomar hon mött från omgivningen runt laget. Många har frågat ”hur hon ska klara det där”, ”om hon springer runt i omklädningsrummet” etc.

- 1 MO: vilket stöd fick du från dina (.) spelare ööh i såna ögonblick?
2 KL: jaa mmm (.) jag menar (.) alltså i början så var jag ju kristina som kom in
3 mmen jag menar (.) efter ett tag så (.) men jag menar (.) som tränare så är
4 man inte kristina eller en kristian utan det är det som kommer in (.) det
5 är ju tränaren så att (.) de (.) där med köns det de släppte ganska så fort

Här blir Kristina Landgrens syn på sitt eget köns betydelse tydlig. Istället för att vara kvinna så blir hon ”det”. Samtidigt uttrycker hon att detsamma gäller för manliga tränare – det personliga ledarskapet väger tyngre än det könsbetingade. I en mansdominerad värld tar hon avstånd från sin tillhörighet till gruppen ”kvinnor”, eftersom det inte är ett socialt kriterium som gynnar henne som ledare. Fokus i intervjun är hur hon upplever det att ha en aktiv ledarroll i en mansdominerad sport och Kristina Landgren får många frågor om svårigheter hon stött på. Förväntningarna som speglas i frågorna är att hon ska ha behandlats annorlunda, att hon ska ha bemötts med ifrågasättande och att hon har utsatts för diskriminering.

MO: Morgan Olofsson

KL: Kristina Landgren

- 1 MO: mm vilkavilka stora ledare har du (.) som förebilder?
2 KL: .hhh ähh ja stora ledare som förebilder (.) äääh (.) ja men det e ju dom
3 här bengan johansson (.) svennis(.) det e ju dom här som (.) verkligen
4 har fört fram svensk idrott (.) de e ju stora förebilder
5 MO: åå vilka eeegenskaper hittar du [hos dom?
6 KL: [ja då hittar man just det (.) man pratar ju
7 ibland om det här (.) det är därför jag inte tror på att det finns kvinnligt
8 och manligt ledarskap (.) därför att (.) om man då pratar kvinnligt
9 ledarskap så säger man ju det här att ja vi kan hålla många bollar i luften
10 (.) vi har en förmåga att se helheten (.) jaa då skulle dom ju köra ett
11 typiskt kvinnligt ledarskap (.) därför så tror jag inte riktigt på det (.) utan
12 det handlar mer om (.) personligt ledarskap

Exemplet ovan visar en annan sekvens där Kristina Landgren belyser det personliga ledarskapet framför det könsbetingade. Hennes könstillhörighet som kvinna markeras som en kontrast till den manliga normen. Att hon förklarar att dessa manliga ledare använder sig av ”traditionellt kvinnliga” ledarmetoder river ner muren mellan henne själv och mansnormen. Frågorna hon får utgå dock från att denna mur står kvar. Morgan Olofssons följdfråga till sekvensen ovan handlar om vilka kvinnliga förebilder hon har, vilket bygger på grundantagandet att de manliga förebilder hon redan nämnt dessutom måste kompletteras med en inspirerande kvinna.

7. Slutdiskussion

7.1 Översikt

Utifrån vår frågeställning kommer vi nu analysera hela vårt resultat i genomskäring. I kronologisk ordning presenterar vi nedan utvecklingen av våra teman *ämne*, *stereotyper* och *identitet* för att få ett slutgiltigt svar på frågan: vem är kvinnan på kvinnodagen?

1993

I detta program diskuteras typiska kvinnokampsfrågor, såsom löner och jämställdhet. Kvinnan framställs som en del i ett kollektiv. Av sändningstiden ägnas 37 procent åt internationella kvinnodagen. De stereotyper som förmedlas i programmet är *vanliga kvinnor*, kvinnor som representerar passiva, unga tjejer som ska ge sig ut på arbetsmarknaden. Kvinnans makt, eller brist på makt, manifesteras tydligast i *experten*, vars trovärdighet och auktoritet undermineras av programledaren.

1996

I detta program diskuteras den internationella kvinnans ställning. Kvinnokampen bedrivs utomlands, medan fokus i Sverige ligger på skönhetsideal. Man talar om kvinnokollektivet. Av sändningstiden ägnas 24 procent åt internationella kvinnodagen. I detta program pratar man *om* kvinnan istället för *med* och bilden av kvinnan manifesteras mest i hennes frånvaro. Korrespondenter får rapportera om kvinnans situation utomlands, medan det i studion är professionella tyckare som debatterar objektifieringen av deltagarna i Fröken Sverige (att jämföra med om någon av skönhetstävlingens deltagarna själv varit med i studion och debatterat). Kvinnan är inte personifierad, istället får professionella tyckare analysera problemen utifrån.

1999

I detta program diskuteras kvinnans situation utifrån många perspektiv. Man pratar om jämställdhet, kvinnor i arbetslivet, objektifiering, feminism och våld mot kvinnor. Fokus pendlar mellan frågor som rör kvinnan som individ och som kollektiv. Av sändningstiden ägnas 75 procent åt internationella kvinnodagen. Stereotyper som förmedlas visar bilden av *kvinnan som outsider*, som skiljer sig från mansnormen. *Den kvinnliga chefen som förminskar sig själv* visar på splittringen mellan individ och kollektiv, när en framgångsrik kvinna förminskar sin egen betydelse till förmån för andra kvinnor.

2001

I detta program diskuteras kvinnan i politiken, jämställdhet, feminism och objektifiering. Kvinnan är en individ. Av sändningstiden ägnas 16 procent åt internationella kvinnodagen. De stereotyper som förmedlas i programmet är *vanliga kvinnor* och i det här fallet är den representerade gruppen kvinnor med rötter i utlandet. Även *första kvinnan* och *kvinnan som outsider* manifesteras i programmet genom redaktionella inramningar. *Den kvinnliga ledaren på manligt territorium* får kämpa för att bli tagen på allvar.

2004

I detta program diskuteras jämställdhet och kvinnans framgång på mansdominerade områden. Kvinnan är en individ. Av sändningstiden ägnas 29,5 procent åt internationella kvinnodagen. De stereotyper som förmedlas i programmet är *första kvinnan*, ett narrativt grepp som fokuserar ett genombrott för kvinnligt ledarskap. *Den kvinnliga ledaren på manligt territorium* får handskas med frågor om sitt köns betydelse för ledarrollen.

2007

I detta program diskuteras jämställdhet, manliga könsroller, kvinnans framgång på mansdominerade områden och den internationella kvinnans situation. Kvinnan framställs som individ. Av sändningstiden ägnas 78 procent åt internationella kvinnodagen. De stereotyper som förmedlas i programmet är *första kvinnan*, ett nytt inslag i en mansdominerad bransch. *Den kvinnliga chefen som förminskar sig själv* tar avstånd från sin egen möjlighet att utöva makt.

2010

I detta program diskuteras den internationella kvinnan, könsroller, kvinnovåld, feminism och jämställdhet. Nästan varje diskussion befäster olikheter mellan könen och utgångspunkten är att kvinnan är i underläge. Kvinnan är både individ och en del i ett kollektiv. Av sändningstiden ägnas 26,5 procent åt internationella kvinnodagen. Kvinnan är inte personifierad – istället pratar man *om* kvinnan och hennes situation. *Experten* tas på allvar.

2013

I detta program diskuteras jämställdhet, kvinnovåld, kvinnan på arbetsmarknaden och den internationella kvinnans situation. Kvinnan är en del i ett kollektiv. Av sändningstiden ägnas 10 procent åt internationella kvinnodagen. I detta program pratar man *om* kvinnan istället för *med* och bilden av kvinnan manifesteras mest i hennes frånvaro. *Experten* har auktoritet som inte ifrågasätts.

7.2 Kvinnan i Gomorron Sverige

Kvinnan i Gomorron Sverige är för det första inte vem som helst. Hon är värtalig, smart, vit, övre medelklass, van vid offentlighetens ljus, medelålders, intresserad av kvinnofrågor och har en akademisk bakgrund. Naturligtvis finns det undantag som bekräftar regeln, exempelvis gällande ålder och hudfärg.

Kvinnan är inte alltid där – i alla fall inte den kvinna man talar om. När man talar om kvinnan som kollektiv talar man ofta *om* henne snarare än *med*. När fokus istället ligger på frågor som rör individen är kvinnan närvarande - gästen i studion är ofta en kvinna som får prata om sig själv, utifrån sina egna erfarenheter. Ibland när frågan rör kollektivet rekryteras en vanlig kvinna till programmet som representant för en större grupp kvinnor, för att personifiera och ge frågan ett ansikte.

När kvinnan är en individ lyfts frågor om jämställdhet, feminism, framgång och könsroller. Överlag ägnas mer tid åt de frågor som rör individen, än de som rör kollektivet. När kvinnan är en del i kollektivet lyfts frågor som rör arbete och löner, jämställdhet, feminism, våld mot kvinnor och

internationella kvinnofrågor. När man talar om det internationella kvinnokollektivet får internationella kvinnodagen ännu lägre prioritet eftersom man tappar i närhet till tittaren på grund av ökat geografiskt och kulturellt avstånd. Dessutom är de format som används när man talar om frågor som rör kollektivet – paneldebatter, expertintervjuer, korrespondenter som rapporterar över videolänk – mindre tacksamma format som avviker mer från den traditionella programmallen. En regelrätt intervju i soffan med en framgångsrik kvinna påminner mer om hur programmet ser ut de övriga 364 dagarna om året.

Kvinnan är förenklad. Programledarens frågor styr in kvinnorna i mallar och med olika narrativa grepp förenklas kvinnan till en mer endimensionell karaktär. Programledarens attityd och tilltal är avgörande för hur kvinnobilden förmedlas i programmet. Ett exempel är hur Morgan Olofsson med sina frågor till Kristina Landgren befäster könsskillnader och pekar ut henne som något avvikande från mansnormen, samtidigt som hon själv distanserar sig från könets betydelse. De stereotyper som skapas i programledarens frågor, presentationer och tredjeturer är:

1. *Första kvinnan*, där framgångsrika kvinnor på mansdominerade områden framställs som något banbrytande och normavvikande.
2. *Kvinnan som outsider*, där kvinnan saknar mannens kompetens och erfarenheter och därför ifrågasätts.
3. *Den vanliga kvinnan*, som bjuds in till programmet som representant för en större grupp kvinnor utan makt.

Detta är återkommande, narrativa grepp som förenklar kvinnan. Kvinnan får finna sig i den inramning som hon tilldelas.

Kvinnan har makt. Däremot är det inte alltid makten accepteras. Kvinnans makt kan vara på olika områden och vara olika omfattande – hon kan vara forskare, politiker, företagsledare eller chefredaktör. Undantagsvis har hon ingen makt alls, som vi tidigare nämnt är hon då representant för en större grupp kvinnor.

Kvinnan har dock inget enkelt förhållande till sin makt. Kvinnliga chefer med pondus, auktoritet och hög lön vägrar kännas vid en presentation som egentligen bara bekräftar deras status – de vill inte sticka ut hakan för mycket. Har kvinnan fått makt på ett mansdominerat område måste hon anpassa sig till den manliga normen. Hennes kvinnlighet blir hennes svaghet och könets betydelse suddas ut eftersom hon tvingats riva ner muren mellan sig själv och mansnormen. Kvinnan försöker gång på gång motverka de frågor hon får om manligt och kvinnligt ledarskap. När programledaren fokuserar på skillnader mellan könen befäster frågorna två olika ledaridentiteter – när det antas finnas kvinnligt och manligt ledarskap delas rollen som ledare upp i två olika identiteter, en som kvinna och en som man. Här vill vi lyfta ett citat från avsnittet tidigare forskning som tydligt beskriver varför detta är problematiskt.

“Eliternas medieframträdanden kan sägas medverka till att forma både eliternas identitet som maktbärande och de bilder vi får av vad det innebär att ha makt”. (Edström 2006:34)

Överlag är den mest formella rollen en kvinna kan ha rollen som *expert*. Rollen i sig förändras ingenting över tid, men förändringen i bemötandet visar på en tydlig ändring av synen på kvinnan som auktoritetsbärande, formell person. Kvinnan med makt blir överlag allt mer frekvent förekommande som deltagare i samtalet ju närmare 2010-talet vi kommer.

Kvinnan är en produkt av redaktionella strukturer. De tidigaste åren i vår undersökning är kvinnan ojämlig mannen även i studion. Det är mannen som aktivt styr samtalet och fokus ligger ofta på skillnader mellan kvinnor och män, vilket bidrar till att skapa stereotyper (Edström 2006:36).

Programledarens kön spelar roll. Detta märks allra tydligast i hur internationella kvinnodagen prioriteras tidsmässigt. De två år som det är kvinnor som själva leder programmet är också de år där internationella kvinnodagen får störst utrymme. Kvinnliga programledare upplevs dessutom till en större grad förhålla sig professionellt till gästerna. Deras frågor är generellt mer tydligt formulerade och mer objektivt hållna. Männen s frågor har en tendens att bli klumpigt formulerade och leda till att samtalet ”haltar” i större utsträckning (”Men det kanske är en fördel för dig?” säger Morgan Olofsson till Maud Olofsson om att hon granskas mer än män för sitt utseende). De avviker mer från den röda tråden i samtalet och i allmänhet fokuserar de mer på skillnader mellan könen. De kvinnliga programledarna upplevs som mer pålästa. Förutom att forskning visar att kvinnliga programledare i större utsträckning försöker motverka journalistikens dikotomi kan vi också anta att de speciella omständigheterna kring internationella kvinnodagen gör att kvinnliga programledare kan tänkas ha en större förförståelse och ett större intresse för internationella kvinnodagen (Berg & Broström 2012). I enighet med Berg och Broströms resultat visar våra analyser också att kvinnliga programledare motverkar journalistikens dikotomi samtidigt som manliga programledare har ett mer avslappnat förhållningssätt. Kvinnorna ställde i högre grad pålästa och objektiva frågor medan deras manliga kollegor i intervjuerna hade en tendens att ställa tolkande följdfrågor. Ett exempel är när Morgan Olofsson bemöter Maud Olofssons upplevelse av att som kvinna bli bedömd utifrån sitt utseende med kommentaren om Olof Palme och hans skor.

Mannen har lösningen på kvinnans problem. Med i programmen sitter inte en enda kvinna som har omedelbar, politisk makt att påverka kvinnors situation och som får frågan om hur man ska lösa problemen som avhandlas. Det är det däremot män som får. Utvecklingen går mot att män med makt mot slutet av 00-talet får samtala om kvinnors situation – de är dock inte inbjudna med anledning av internationella kvinnodagen, utan får frågan som en del i en större intervju. Det finns ingen kvinna i de program vi undersökt som besitter samma makt och som får svara på hur man med politiska medel ska lösa problemen. Detta speglar självklart samhället i stort – kvinnor har inte lika mycket makt som män och vi har i Sverige fram till idag aldrig haft en kvinnlig statsminister. Under denna period, när män med makt får sitta på alla svaren, får kvinnorna istället prata om sig själva och sina egna karriärsresor.

Under temat *ämne* är vår slutsats att man gått från att prata om kvinnokollektivet i Sverige, med fokus på arbetslöshet och rätten till lika lön, till att fokusera på det internationella kvinnokollektivet, med fokus på demokratiska och mänskliga rättigheter. Däremellan, från slutet på 90-talet till slutet på 00-talet, ligger fokus på den individuella, karriärsinriktade kvinnan som utmanar mansnormen. Dessa slutsatser går att relatera till Forsman och Norlings (2013) slutsatser, som visar att man 1988 pratade om kvinnornas arbetslivssituation, 1998 lyftes den ”görande” kvinnan fram, 2008 låg fokus på jämställdhet och kvinnligt företagande medan man 2013 lyfte fram internationella kvinnodagen ur ett internationellt perspektiv. Våra slutsatser bygger vidare på deras resultat, eftersom vi gör fler nedslag i en kortare tidsperiod och har större detaljrikedom i våra analyser.

7.3 Förslag på vidare forskning

Först och främst hade, för generaliserbarheten och den interna validitetens skull, en totalundersökning varit att föredra där vi hade undersökt alla program som ingår i vår urvalsram. Då hade vi kunnat uttala oss med större säkerhet kring de slutsatser vi drar i uppsatsen. Det hade också varit relevant att undersöka program innan och efter internationella kvinnodagen, dels för att ha en jämförelsepunkt på

hur programmets utformning ser ut under vanliga omständigheter gällande könsrepresentation, ämnesval och inbjudna gäster, dels för att kunna se ur ett större perspektiv hur internationella kvinnodagen inramas – pratar man om det också dagarna innan och efter?

För vidare forskning ser vi våra tre teman som olika utvecklingsområden. Under temat *ämne* hade vi kunnat utveckla frameanalysen ytterligare och gå in mer på detaljer. De fyra frågorna – hur definieras problemen, påvisas kausala samband, görs moraliska bedömningar, föreslås åtgärder? – skulle kunna besvaras tydligare med exempel. Under temat *stereotyper* hade ytterligare undersökningar kunnat göras, dels genom att inkludera fler intervjupersoner i varje kategori, dels genom att addera fler kategorier. Här hade också programledarens roll kunnat undersökas ytterligare och man hade systematiserat undersökningen kring programledarens frågor, avbrott, följdfrågor etc. Under temat *identitet* hade fler exempel, fler kategorier och ett större underlag gett mer generaliserbara och djuplodande resultat.

8. Sammanfattning

I denna uppsats har vi undersökt hur bilden av kvinnan konstrueras i Gomorron Sverige på internationella kvinnodagen genom inramning och stereotypifiering i institutionella samtal. Kvinnan får aldrig synas så mycket som hon får synas på kvinnodagen, visar forskning (Jarlbro 2006). Därför vill vi ta reda på vem kvinnan är när hon får synas som mest. Vårt urval har bestått av åtta program av Gomorron Sverige från åren 1993, 1996, 1999, 2001, 2004, 2007, 2010 och 2013. Vi har använt oss av kvalitativ metod med utgångspunkt i ECA-modellen.

Våra teoretiska grundantaganden bygger på att media styr bilderna i våra huvuden. Genom att definiera problemen, påvisa kausala samband, göra moraliska ställningstaganden och föreslå lösningar skapar media bilden av vilka frågor som hör till internationella kvinnodagen, varför det är så, vem som bär skulden och hur problemen bör lösas. Våra teoretiska grundantaganden bygger också på att de bilder i media som förmedlas av kvinnor är förenklade stereotyper och att bilden av kvinnan manifesteras i programledarens frågor och kvinnans svar.

Vi har utifrån dessa grundantaganden delat upp vår undersökning i tre teman, *ämne*, *stereotyper* och *identitet*, som utgår ifrån tre olika nivåer i programmet: (1) programmets dagordning, (2) programledarens frågor och presentationer och (3) kvinnans svar.

1. **Ämne:** studerades genom *frameanalys* och visade på att indelningen av ämnen i Gomorron Sverige på internationella kvinnodagen primärt utgår ifrån synen på kvinnan. Ses hon som en individ talar man om framgång, jämställdhet, feminism och könsroller, medan man om hon ses som en del i ett kollektiv talar man om arbete och löner, jämställdhet, kvinnovåld och internationella kvinnofrågor.

2. **Stereotyper:** studerades genom samtalsanalys och konstateras genom programledarens presentationer och frågor. Kvinnorna rekryterades till Gomorron Sverige utifrån tre stereotypa kategorier: *den första kvinnan*, *kvinnan som outsider* och *kvinnan från verkligheten*.

3. **Identitet:** studerades genom samtalsanalys och visade på att även om kvinnan har makt var hennes förhållande till makten varierande. *Kvinnliga chefen som förminskar sin egen makt* avsåg sig den makt hon tillskrevs i sin presentation, *kvinnlig ledare på manligt territorium* lämnade sin kvinnlighet för att bli en del av mansnormen och *experten* var en auktoritet som talade utifrån vetenskapliga rapporter snarare än egna erfarenheter.

Vår slutsats är att när man talar om frågor som rör kvinnokollektivet så talar man *om* kvinnan snarare än *med*. I undantagsfall bjuds en vanlig kvinna in för att representera en större, homogen grupp av kvinnor, såsom kvinnor med invandrarbakgrund eller unga kvinnor.

De kvinnor som har makt har också en växlande relation till sin makt. Kvinnan frånsäger sig sitt inflytande genom att inte acceptera den makt hon tillskrivs i programledarens presentation och frågor. Kvinnor som har lyckats på mansdominerande områden tar avstånd från sin kvinnlighet, som blir en barriär mellan henne och mansnormen.

Programledarens kön är av betydelse. Kvinnliga programledare tenderar att förhålla sig till internationella kvinnodagen på ett mer omfattande, objektiva och drivande sätt. De manliga programledarna upplevs som mer avslappnade, ställer klumpiga frågor och avviker mer från samtalets röda tråd. De program som har kvinnliga programledare är också de program som ägnar mest tid åt internationella kvinnodagen.

9. Referenslista

Litteratur:

- Atlestam, Gunnel. 1996. *Arbete, Bröd, Fred- historien om 8 mars, Internationella Kvinnodagen, klasskamp och kvinnokamp*, Göteborg: Vi Människor.
- Carter, Cynthia, Branston, Gill och Allan, Stuart. (red.) 1998. *News, Gender and Power*. London, New York: Routledge.
- Edström, Maria. 2002. *Mediebilden av kvinnliga chefer i svenskt näringsliv*. Stockholm: SNS Förlag.
- Edström, Maria. 2006. *Tv-rummets eliter. Föreställningar om kön och makt i fakta och fiktion*. Lic.-avh., Göteborgs universitet.
- Ekman, Karin. 1998. *Var så god - makt, kön och media*. Stockholm: Rabén Prisma.
- Ekström, Mats och Moberg, Ulla. 2008. Samtalsanalys (CA) i mediastudier. I *Mediernas språk*, Ekström, Mats (red), 89-120. Malmö: Liber.
- Entman, Robert M. 1993. Framing: Towards clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*. 43 (4): 51-58.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik och Wägnerud, Lena. (red.) 2012. *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Harp, Dustin. 2008. News, Feminist Theories, and the Gender Divide. I *Women, Men and News*. Paula Poindexter, Sharon Meraz och Amy Schmitz Weiss (red.), 267-280. New York: Routledge.
- Hutchby, Ian. 2006. *Media Talk - conversation analysis and the study of broadcasting*. Berkshire: Open University Press.
- Jarlbro, Gunilla. 2006. *Medier, genus och makt*. Lund: Studentlitteratur.
- Nord, Lars och Strömbäck, Jesper. (red.) 2012. *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.
- Norris, Pippa. 1997. Women Leaders Worldwide: A Splash of Color in the Photo Op. I *Women, Media and Politics*, Pippa Norris (red.), 149-166. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Van Gorp, Baldwin. 2010. Strategies to take subjectivity out of framing analysis. I *Doing News Framing Analysis. Empirical and Theoretical Perspectives*. D'Angelo P and Kuypers J A (red.), 84-110. New York: Routledge.
- Wieten, Jan. 2000. Breakfast television Infotainers at daybreak; I *Television Across Europe - a comparative introduction*; Wieten, Jan, Murdock, Graham och Dahlgren, Peter (red), 175-197. London: Sage Publications.

Uppsatser:

Berg, Caroline och Brorström, Mathilda. 2012. *Hur menar du då? – En jämförande studie om kvinnors och mäns intervjuteknik i Gomorron Sverige*. Kand. upp., Södertörns högskola.

Forsman, Tove och Norling, Sarah. 2013. *Idag är det Internationella kvinnodagen- Rapporteringen i svensk dagspress den 8 mars 1978 – 2013*. Kand. upp., Södertörns högskola.

Källor från internet:

Magnusson, Örjan. 2013. Gomorron Sverige 20 år. *Svt Nyheter*. 1 mars.
<http://www.svt.se/nyheter/sverige/gomorron-sverige-20-ar> (Hämtad 2013-11-28).